

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Austės Lideikytės,
V kurso, komercinės teisės
Studijų šakos studentės

Magistro darbas
**Intelektinės nuosavybės objektų naudojimas asmeniniais tikslais: kūrėjų asmeninių
neturtinių teisių apsaugos problematika**

Vadovas: Prof. Dr. (HP), LL.M. Vytautas Mizaras

Recenzentas: Doc. Artūras Driukas

Vilnius,
2020

TURINYS

IVADAS	3
1. Intelektinės nuosavybės teisės subjektų asmeninės neturtinės teisės	8
1.1. Asmeninių neturtinių teisių sąvoka ir apsaugos apimtis	8
1.2. Neturtinės intelektinės nuosavybės savininkų teisės kaip žmogaus teisės.....	11
1.3. Intelektinės nuosavybės savininkų asmeninių neturtinių teisių apsaugos vertinimas vadovaujantis skirtingomis teorijomis.....	15
2. Interesų pusiausvyros derinimas	23
3. Pagrindinės asmeninių neturtinių teisių apsaugos problemų priežastys	27
3.1. Intelektinės nuosavybės objektų skaitmenizavimas	27
3.2. 3D kopijavimo technologija	29
4. Neturtinių teisių apsaugos problemos atskiruose intelektinės nuosavybės srityse ir jų sprendimo būdai	32
4.1. Reputaciją turinčių prekių ženklų neliečiamybė	32
4.1.1. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.24 straipsnio taikymo galimybės ..	37
4.2. Muzikos industrija ir asmeninių neturtinių teisių apsaugos problemos <i>Twitch</i> ..	40
4.2.1. Galimi pusiausvyros derinimo įrankiai	45
4.2.1.1. Teisė ir ekonomika.....	46
4.2.1.2. Creative Commons licencijų taikymas	48
IŠVADOS	52
LITERATŪROS SĄRAŠAS	53
SANTRAUKA	62
SUMMARY	63

IVADAS

„Žmogaus genijus yra visų meno kūrinų ir išradimų šaltinis. Šie kūriniai yra žmogaus verto gyvenimo garantija. Valstybės pareiga – užtikrinti visų menų ir išradimų apsaugą“
– A. Bogsch.¹

Temos aktualumas ir temos problematika. Intelektinė nuosavybė laikoma esminiu šiuolaikinės ekonomikos plėtros komponentu, pripažįstamas jos teigiamas poveikis technikos naujovėms, pažangai bei komerciniams santykiams. Naujų verslo modelių bei technologijų poreikiai atitinkamai siejami su naujų intelektinės nuosavybės objektų atsiradimu, o kartu ir jų teisinės apsaugos poreikiu, jos stiprinimu, intelektinės nuosavybės apsaugos teisinio reguliavimo kaita. Nuo XX a. prasidėjusi informacinė revoliucija intelektinę nuosavybę pavertė masine preke, kuri dėl technologinių galimybių gali būti itin lengvai prieinama, atgaminta bei minimaliais kaštais perduodama tarptautiniu mastu. Atsižvelgiant į tai, intelektinės nuosavybės naudojimą bei apsaugą įtvirtinantys įstatymai, o ypač autorių teisių įstatymai, susilaukė itin daug mokslininkų kritikos, kuri kyla būtent dėl egzistuojančio atotrūkio tarp teisinio reglamentavimo bei technologinės raidos rezultatu esančios, sparčiai besikeičiančios realybės. Internetinės platformos, kurių pagalba mes kuriame, platiname ir naudojame intelektinės nuosavybės teisės saugomą turinį, žengė didelius žingsnius į priekį, tačiau pats autorių teisių įstatymas iš esmės liko nepakitęs. Taigi, neišsprendžiant šio klausimo, atotrūkis ir toliau plėsis, o teisinis reguliavimas bus neįgalus įvykdyti pagrindinę savo funkciją – reguliuoti teisinius santykius.²

Viktoras Hugo (pranc. Victor Marie Hugo) – vienas žymiausių XIX a. prancūzų romantikų, poetų, dramaturgų, menininkų bei aršus autorių teisių rėmėjas. 1878 m. vykusiame Tarptautiniame literatūros kongrese Paryžiuje (toliau – Kongresas) V. Hugo išreiškė susirūpinimą dėl autorių teisių apsaugos teritorialumo bei kitų aspektų. Praėjus trejiems metams po šio Kongreso, 1886 m. buvo priimta Berno konvencija, kuri iki šių dienų yra vienas pagrindinių būtent tarptautinių autorių teisių šaltinių.³

Visų pirma, šiuo darbu siekiama atkreipti dėmesį į tai, kad praėjus 134 metams po pirmojo tarptautinio autorių teises saugančio akto priėmimo, technologinė pažanga padarė didelį šuolį, tačiau pasaulis vis dar liko prie senųjų autorių teises saugančių principų. Teisė turi būti dinamiška, neatskirta nuo sparčios informacinių produktų gamybos, naujų verslo modelių, medijų, todėl, prasidėjus skaitmeninei erai, sukėlusiai perversmą ir intelektinės

¹ [Interaktyvus, žiūrėta 2019-12-30]. Internetinė prieiga: <<https://lrkm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/autoriu-teises>>.

² NEWMAN, J. M. *Copyright Freeconomics*. Vanderbilt Law Review, Vol. 66, 2013 p. 1468.

³ GINSBURG, Jane C. *From Hypatia to Victor Hugo to Larry and Sergey: 'All the world's knowledge and universal authors rights*. Journal of the British Academy, 2013, p. 81-83.

nuosavybės teisėje, perversmo reikalauja ir teisės aktai. Atsižvelgiant į XXI amžiaus informacijos platinimo, naudojimo bei atgaminimo tendencijas, taip pat į teisiniuose santykiuose dalyvaujančių subjektų gausą bei pobūdį, manoma, kad įstatymų leidėjo įtvirtinta teisė intelektinės nuosavybės objektus naudoti asmeniniais, nekomerciniais tikslais nebegali užtikrinti tinkamos intelektinės nuosavybės savininkų asmeninių neturtinių teisių apsaugos. Atkreipiamas dėmesys, kad šia analize nėra siekiama įrodyti, jog pati visuomenės teisė tam tikrus intelektinės nuosavybės objektus atgaminti ar naudoti asmeniniais tikslais yra ydinga, priešingai, norima pabrėžti, kad suteikiant tokią teisę, turi būti įvertintas reguliuojamų santykių pobūdis bei pažeidimai, o atsižvelgiant į tai, pritaikytas tinkamas intelektinės nuosavybės teisių subjektų asmeninių neturtinių teisių apsaugos mechanizmas.

Antra, intelektinės nuosavybės santykiams įgijus tarptautinį pobūdį vis labiau ryškėja ir pačios asmeninių neturtinių teisių sąvokos aiškinimo problema. Istoriskai kontinentinės Europos ir bendrosios teisės tradicijos valstybėse vyravo skirtingos filosofinės srovės, kurios nulėmė nevienodą intelektinės nuosavybės teisių savininkų asmeninių neturtinių teisių aiškinimą ir vertinimą. Kyla klausimas, kaip nesant vieningo teisių turinio vertinimo, galima užtikrinti tinkamą kūrėjų teisių apsaugą bei įgyvendinti teisinio aiškumo bei teisėtų lūkesčių principus.

Nagrinėjamų klausimų kontekste teismų praktikos nėra, tačiau tai savaime neeliminuoja problemas. Tokia situacija yra nulemta kelių aplinkybių – teisinio reglamentavimo netobulumo bei technologinių galimybių, t. y. i) įstatymai neįtvirtina intelektinės nuosavybės savininkų teisės kreiptis dėl jų teisių pažeidimo, kuomet kūriniai naudojami asmeniniams poreikiams tenkinti; ii) atsižvelgiant į pažeidimų pobūdį, juos dažnai sunku nustatyti bei įrodyti, problemų kelia ir pažeidimų gausa. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, manoma, kad darbe išskelti probleminiai aspektai bei jų sprendimų paieška yra svarbūs tolimesnei teisinio reglamentavimo raidai.

Darbo tikslas. Išanalizuoti ir įvertinti problemas, susijusias su intelektinės nuosavybės teisių subjektų asmeninių neturtinių teisių apsauga, visuomenei suteikiant teisę intelektinės nuosavybės objektus naudoti asmeniniais tikslais, bei jų šaltinius, išsiaiškinti galimus sprendimo būdus.

Darbo uždaviniai. Magistro darbo tikslui įgyvendinti tikslinga išspręsti toliau išdėstytus uždavinius: (1) išanalizuoti ir įvertinti intelektinės nuosavybės teisių subjektų asmeninių neturtinių teisių sąvoką, jų apsaugos apimtį ir galimą pokytį; (2) išanalizuoti ir įvertinti bendrosios teisės ir kontinentinės Europos teisės tradicijos valstybėse vyravusias

pagrindines intelektinės nuosavybės teisės teorijas bei jų įtaką skirtingam kūrėjų asmeninių neturtinių teisių vertinimui; (3) išskirti ir įvertinti tam tikrus intelektinės nuosavybės teisių subjektų asmeninių neturtinių teisių apsaugai grėsmę keliančius šaltinius; (4) išskirti ir įvertinti konkrečius atvejus, kai intelektinės nuosavybės objektų naudojimas asmeniniais tikslais yra nesuderinamas su tinkama intelektinės nuosavybės teisių subjektų asmeninių neturtinių teisių apsauga; (5) išanalizavus minėtus pažeidimus, pateikti galimus interesų pusiausvyros derinimo būdus.

Darbo objektas. Šio magistro darbo objektą lemia aukščiau išdėstyti analizuojamai nustatyti tikslai ir uždaviniai. Darbo objektas – Kūrėjų asmeninių neturtinių teisių apsaugos problemos, visuomenei technologijų pagalba intelektinę nuosavybę atgaminant ir naudojant asmeniniais tikslais. Atsižvelgiant į tai, magistro darbo objektą sudaro trys esminės struktūrinės dalys.

Visų pirma, išgryninama kūrėjų asmeninių neturtinių teisių sampratos problematika, aiškinamasi kokios pagrindinės idėjos nulėmė skirtingą šių teisių vertinimą, kaip jis kito ir kaip intelektinės nuosavybės savininkų asmeninės neturtinės teisės turėtų būti vertinamos bei suprantamos šiandien, intelektinei nuosavybei tapus tarptautinių teisinių santykių objektu. Antroje darbo dalyje glaudžiai aptariami pagrindiniai aspektai, susiję su teisiniu reguliavimu bei kūrėjų ir visuomenės interesų derinimo poreikiu ir galimybėmis.

Trečiojoje darbo dalyje, siekiant aptarti tiek autorių teisių, tiek ir pramoninės nuosavybės apsaugos iššūkius bei problemas, išskiriami keli inovacijų raidos nulėmti šaltiniai, kurie kelia pagrindines problemas intelektinės nuosavybės objektus naudojant asmeniniams poreikiams tenkinti. Tokiais šaltiniais laikomi 3D spausdinimo technologija bei viena naujausių ir populiariausių gyvos transliacijos (angl. *live streaming*) internetinė platforma.

Trečiojoje darbo dalyje, atsižvelgiant į aptartas technologines galimybes, vertinamos kylančios problemos, susijusios su prabangos bei reputaciją turinčių prekių ženklų apsauga ir muzikos kūrėjų asmeninių neturtinių teisių pažeidimus gyvos transliacijos *Twitch* platformoje. Taip pat aptariami galimi interesų pusiausvyros derinimo būdai.

Dėl ribotos magistro darbo apimties kiti intelektinės nuosavybės objektai – dizainas, meno, literatūros kūriniai, patentai ir pan. atskirai aptariami nebus. Nagrinėjami konkretūs pavyzdžiai, pasirinkti siekiant atrasti ir įvertinti aktualias, naujas ir mažai

aptartas problemas, bei intelektinės nuosavybės teisių subjektų asmeninių neturtinių teisių apsaugą įvertinti tiek pramoninės nuosavybės, tiek autorių teisės atžvilgiu.

Tyrimo metodai. Darbo tyrimo objektu esantys klausimai analizuojami pasitelkiant lingvistinį, atvejo analizės, sisteminį, bei istorinį metodus. Lingvistinis tyrimo metodas šiame magistro darbe naudojamas siekiant išsiaiškinti ir nustatyti atitinkamų išsireiškimų bei žodžių prasmę, pavyzdžiui, aiškinantis tarptautinių terminų, tokių kaip *live streaming* (liet. *gyva transliacija*) reikšmę. Atvejo analizės metodas naudojamas visame darbe, palyginant konkrečias atskirų valstybių autorių teisių įstatymų nuostatas, analizuojant teismų, bei Europos Sąjungos intelektinės nuosavybės tarnybos (toliau – EUIPO) sprendimus. Taikant sisteminį teisės aiškinimo metodą, darbe vertinamos pagrindinės žmogaus teises įtvirtinančių teisės aktų nuostatos bei kartu atsižvelgiant į kūrėjų asmenines neturtines teises įtvirtinančius įstatymus, nustatoma tikroji teisių apimtis, jų svarba kūrėjui. Analitiniu-aprašomuoju metodu yra vertinamas ES, tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų bei mokslinės literatūros turinys. Naudojant istorinį metodą buvo aiškinamasi įvairių filosofinių srovių bei intelektinės teisės teorijų kilmė, jų įtaka tam tikrų sprendimų bei įstatymui priėmimui, teisiniam vertinimui.

Darbo originalumas. Technologinė pažanga bei jos įtaka įvairioms teisės sritims ir reglamentavimui yra vienas labiausiai XXI a. aptariamų klausimų. Tokia situacija susiklostė dėl vis sparčiau besikeičiančių technologijų, atsirandančių verslo modelių, o kartu su šiomis tendencijomis kylančių naujų teisinių iššūkių, kurie reikalauja konkrečių sprendimo būdų bei rimtų pokyčių. Atsižvelgiant į intelektinės nuosavybės apsaugos inovacijų eroje iššūkius, kyla daug specifinių klausimų ir problemų, kurie turi būti analizuojami ir sprendžiami atsižvelgiant į konkretaus teisinio santykio pobūdį.

Darbe nagrinėjami konkretūs tarp kūrėjų, kaip asmeninių neturtinių teisių savininkų, bei visuomenės, turinčios teisę intelektinės nuosavybės objektus naudoti savo asmeniniams poreikiams tenkinti, kylantys santykiai. Lietuvoje, magistro darbo autorės žiniomis, tai yra pirmasis šiuos santykius bei iš jų kylančias problemas nagrinėjantis mokslinis darbas. Užsienio mokslininkų darbų analogiška tema taip pat nerasta, tačiau tiek Lietuvos, tiek ir užsienio literatūroje galima rasti aptartų ir išanalizuotų atskirų aspektų, susijusių su kūrinių naudojimu ar atgaminimu asmeniniams poreikiams tenkinti bei technologijų įtaka intelektinės nuosavybės teisei, pavyzdžiui, prof. V. Mizaro, prof. I. Kiškio moksliniuose straipsniuose. Tačiau atkreipiamas dėmesys, kad esamam žinių lygyje šie klausimai aptarti tik atskirais aspektais bei nepakankamai detalai.

Šis mokslinis darbas išsiskiria tuo, kad mokslininkams aktyviai analizuojant kūrėjų turinių interesų apsaugos klausimus bei technologijų įtaką kūrybai, čia atsižvelgiama į visai kitus visuomenės bei kūrėjų interesus, kurie vis dažniau laikomi tarsi antraeiliais. Darbo autorė atsižvelgia į specifinį intelektinės nuosavybės pobūdį ir su tuo susijusią kūrėjų asmeninių neturtinių interesų apsaugos svarbą, įvertina aplinkybę, kad netinkamas šių teisių apsaugos mechanizmas gali slopinti technologinę pažangą bei inovacijas.

Svarbiausi šaltiniai. Atsižvelgiant į darbo tikslą, objektą ir iškeltus uždavinius, daug dėmesio skiriama tam tikroms tarptautiniuose bei nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtintoms teisės aktų nuostatoms, susijusioms su kūrėjų asmeninių neturtinių teisių apsauga bei teise intelektinės nuosavybės objektus naudoti asmeniniais tikslais, pavyzdžiui, Berno konvencijos dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos 6bis straipsnio, Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 14 straipsnio bei 20 straipsnio nuostatoms. Analizuojama šiose straipsniuose nustatytų teisių apimtis, nuostatos lyginamos su kitų valstybių autorių teisių įstatymais. Trečioje darbo dalyje, siekiant aptarti prabangos bei tam tikrą reputaciją turinčių prekių ženklų savininkų apsaugos galimybes, nemažai dėmesio skiriama Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.24 str. nuostatoms.

Aptariant kūrėjų asmeninių neturtinių teisių apimtį problematiką bei įvairių filosofinių srovių įtaką bendrosios ir kontinentinės Europos teisės tradicijos valstybių teisei, pagrinde buvo remiamasi prof. V. Mizaro „Autorių teisė“ monografija, taip pat prof. M. Kiškio bei prof. W. Fisher moksliniais darbais. Kūrėjų asmeninių neturtinių teisių apsaugos problemai iškelti bei jai pagrįsti pagrinde buvo remiamasi M. T. Sundara Rajan moksliniuose darbuose išdėstytomis pozicijomis.

1. Intelektinės nuosavybės teisės subjektų asmeninės neturtinės teisės

Skirtingos teisės tradicijos bei istoriniai aspektai nulėmė nevienodą atskirų valstybių požiūrį į intelektinę nuosavybę, o to rezultatu tapo tai, kad išsiskyrė tiek teisės aktuose nustatytų teisių apimtis bei jų apsauga, tiek ir teismų praktika. Valstybėse galiojantis skirtingas teisės taikymas bei aiškinimas negali daryti jokio neigiamo poveikio, tačiau santykiams tapus tarptautiniams, skirtumai gali nulemti teisinį neaiškumą.

Siekiant tinkamai išnagrinėti intelektinės nuosavybės savininkų asmeninių neturtinių teisių apsaugos problematiką sparčios technologinės raidos laikotarpiu, reikia nustatyti bei išsiaiškinti tam tikrus svarbius aspektus. Visų pirma, svarbu apibrėžti asmeninių neturtinių teisių sąvoką, jos santykį su pamatinėmis žmogaus teisėmis, nustatyti kokioms intelektinės nuosavybės rūšims ji būdinga bei subjektus, kuriems tokia asmeninių neturtinių teisių apsauga gali būti taikoma. Atsižvelgiant į intelektinės nuosavybės naudojimo mastą bei anksčiau minėtas aplinkybes, ši sąvoka bei jos apimtis bus vertinama lyginant nacionalinę, ES bei tarptautinę teisę. Antra, siekiant išsiaiškinti asmeninių neturtinių teisių reglamentavimo ištakas bei pamatines idėjas, šiame darbe bus analizuojamos skirtingos teisės teorijos, kurias vertinant kartu su technologinėmis tendencijomis bus keliamas klausimas dėl intelektinės nuosavybės savininkų asmeninių neturtinių teisių apimties pokyčio.

1.1. Asmeninių neturtinių teisių sąvoka ir apsaugos apimtis

Siekiant išsiaiškinti kokios pagrindinės problemos, susijusios su intelektinės nuosavybės savininkų asmeninių neturtinių teisių apsauga, kyla šiuolaikinėje visuomenėje bei kaip turėtų būti suprantama asmeninių neturtinių teisių sąvoka bei jos apimtis, būtina išanalizuoti asmeninių neturtinių teisių koncepcijos raidą. Intelektinės nuosavybės savininkų asmeninės neturtinės teisės, kitaip dar vadinamos „moral rights“ (liet. *moralinės teisės*) yra specifinė, išskirtinė kategorija, neatsiejamai susijusi su pačiu kūrėju. Šios sąvokos apibrėžimas tarptautiniu lygiu įtvirtintas tik Berno konvencijoje dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos (toliau – Berno konvencija, Konvencija), kurios 6bis straipsnyje tiesiogiai numatomos dvi asmeninės neturtinės autorių teisės – autorystės teisė ir teisė į kūrinio neliečiamybę.⁴ Iš papildomų šaltinių galima suprasti, kad autorystės teisė apima ir

⁴ Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 40-988. Šios teisės buvo įtvirtinta ne pirminėje redakcijoje, o 1928 m., Romos konferencijoje, konvenciją papildžius 6bis straipsniu.

teisę į autoriaus vardą,⁵ taip pat Konvencijos 10 ir 10bis straipsniuose galima išvelgti ir netiesioginę autoriaus neturtinę teisę paskelbti kūrinį.⁶ Berno konvencijoje įtvirtina asmeninių neturtinių autorių teisių apsauga laikytina minimaliu standartu, kurio turi laikytis Konvencijos dalyvės.

Europos Sąjungos teisės aktai kompetenciją dėl asmeninių neturtinių teisių pripažinimo, jų apimties, apsaugos ir teisinio režimo nustatymo perleidžia nacionalinės valstybių teisės dispozicijai. Atsižvelgiant į istorinę intelektinės nuosavybės raidą, kuri bus apžvelgta kitoje šio darbo dalyje, Europos Sąjungoje vyravo Imanuelio Kanto ir Hégelio filosofinių idėjų pagrindu išplėtota asmeninių teisių teorija, leidžianti išskirti turtinių ir asmeninių neturtinių teisių interesų apsaugą. Būtent todėl ES valstybių įstatymuose išskiriamos žymiai platesnės asmeninės neturtinės autorių teisės:

1. Autorystės teisė – tai autoriaus teisė reikalauti jam pripažinti kūrinio autorystę, pripažinti jį kūrinio autoriumi, prieštarauti jo autorystės pasisavinimui;
2. Teisė į autoriaus vardą – tai teisė būti visuomenei pristatomam kaip konkretaus kūrinio autoriui.
3. Teisė į kūrinio neliečiamybę – ši teisė siejama su asmens išraiška kūrinyje, autoriaus teise visuomenei pateikti tokį kūrinį, kokį jis sukūrė. Teisė į kūrinio neliečiamybę taip pat apima teisę prieštarauti kūrinio ar jo sudedamųjų dalių keitimui, iškraipymui ar bet kokiam žeminančiam autoriaus garbę ir orumą kūrinio išdarymui, kūrinio naudojimo kitokiame nei autorius siekė kontekste draudimą.
4. Teisė paskelbti kūrinį – tai autoriaus teisė spręsti apie kūrinio baigtinumą, tinkamumą viešinti, kūrinio viešinimo atšaukimo galimybę.⁷

Lietuvos teisės sistemoje išskiriamos trys asmeninės neturtinės autorių teisės. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo (toliau – ATGTĮ) 14 str. įtvirtinta teisė į autorystę, teisė į autoriaus vardą bei teisė į kūrinio neliečiamybę.⁸ Kūrinio paskelbimo (viešinimo) teisė, kaip savarankiška teisė, neišskiriama.

Kartais gali susidaryti klaidingas įspūdis, kad tam tikrose valstybėse, ypač bendrosios teisės tradicijos, asmeninės neturtinės autorių teisės apskritai nėra pripažįstamos ar įtvirtintos. Tačiau, kaip dauguma autorių pažymi, bendrosios ir kontinentinės Europos teisės tradicijos šalys istoriškai laikėsi skirtingų požiūrių į autorių asmenines neturtines

⁵ Berno konvencijos dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos komentaras (Paryžiaus redakcija, 1971), Vilnius 2001, p. 43-47.

⁶ RICKETSON, S.; GINSBURG, J. *International Copyright and Neighboring Rights. The Berne Convention and Beyond*. Oxford University Press, 2005-2006, vol. 1-2, 1640 p.

⁷ STONKIENĖ, M. *Intelektinės nuosavybės teisė. Autorių teisė*. Mokomoji knyga, Vilnius 2011, p. 90-91.

⁸ Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas. *Valstybės žinios* 1999, Nr. 50-1598.

teisės – kontinentinės Europos teisės tradicijos šalys išskyrė turtines ir asmenines neturtines intelektinės nuosavybės savininkų teises, tačiau bendrosios teisės tradicijos šalyse vyravo pozicija, kad asmeninės neturtinės teisės yra neatsiejamos nuo kūrėjo ekonominių interesų.⁹ Taigi, nors Berno Konvencija iš esmės grindžiama kontinentinės Europos teisės tradicijos požiūriu, asmeninių neturtinių teisių pripažinimas, aiškinimas ir jų gynimas visame pasaulyje labai skiriasi, nes valstybės narės pasirinko skirtingus Konvencijos 6bis straipsnio įgyvendinimo kelius.¹⁰ Kaip ir kiti teisės institutai, reguliuojantys tam tikrus teisius santykius, neatsirado *ex nihilo*, taip ir intelektinės nuosavybės teisės institutas, o kartu ir asmeninių neturtinių teisių apsauga, priklausomai nuo teisės tradicijos, politinių pažiūrų ir teisinės filosofijos, skirtingose šalyse teisiniu reguliavimu ir tikslais gali skirtis. Kai kurios valstybės, kaip, pavyzdžiui, Didžioji Britanija, Kanada, Šveicarija pripažįsta ir kitokias asmenines neturtines autorių teises, kurios iš dalies yra ekonominių teisių atitikmenys – teisė išimti (atšaukti) arba *droit de repentir*, kuri suteikia autoriams teisę išimti kūrinius iš viešosios apyvartos jei autoriai nebeprapažįsta kūrinių ar juose išdėstytų pažiūrų;¹¹ autoriaus teisė turėti prieigą prie kūrinio originalo norint įgyvendinti savo autoriaus teises;¹² teisė neleisti kitiems susieti autoriaus darbo su nepageidaujamu produktu, paslauga, priežastimi ar institucija.¹³

Skirtingą intelektinės nuosavybės savininkų asmeninių neturtinių teisių supratimą galimai lemia ir lingvistinis sąvokos netapatumas. Vieni valstybių įstatymuose bei doktrinoje intelektinės nuosavybės savininkams priskiriamos turtinės bei asmeninės neturtinės teisės, o kitose valstybėse – turtinės ir moralinės. Sąvoka „moralinės teisės“ iš tikrųjų yra prastas vertimas iš prancūzų moralės.¹⁴ „Moralinių teisių“ autorių teisių apsaugos sąvoka kyla iš kontinentinės Europos įstatymų, ypač glaudžiai susijusių su Prancūzija ir Vokietija, tačiau šios teisės angliška prasme nebūtinai yra „moralinės“. Neturtinių teisių tikslas yra apsaugoti kūrybingumą ir asmenybę, todėl šia prasme vertimas „asmenybės teisės“ gali būti labiau tinkamas, siekiant tiksliai perteikti teisių supratimą anglakalbiams.

⁹ MATYYEY, A. G. *Models of Copyrights System*, 8 *WORLD ACAD. SCI., ENGINEERING & TECH. INT'L J.L. & POL. SCI.* 2393 (2014); Emilian Ciongaru, *The Monistic and the Dualistic Theory in European Law*, 1 *ACTA UNIVERSITATIS GEORGE BACOVIA. JURIDICA* 212 (2012);

¹⁰ United States copyright office. *Authors, attribution, and integrity: examining moral rights in the United States*. A report of the register of copyrights, 2019.

¹¹ Tokia teisė pripažįstama, pavyzdžiui Didžiojoje Britanijoje. Dworkin, 19 *COLUM. VLAJ.L.&ARTS* at 232–33.

¹² Tokia teisė pripažįstama, pavyzdžiui, Šveicarijoje. Werra in *MORAL RIGHTS* at 591.

¹³ Tokia teisė įtvirtinta, pavyzdžiui, Kanadoje. Lesley Ellen Harris, *Moral Rights in Canadian Copyright Law*, 34 *LAWNOW* 14, 15 (2010).

¹⁴ RAJAN M. T. S. *Creative Commons: America's Moral Rights? Sundara Rajan, Mira T., Creative Commons: America's Moral Rights?* *Fordham Intellectual Property, Media & Entertainment Law Journal*, Vol. 21, p. 905, 2011, p. 909.

Visgi XX amžiuje moralinių teisių apsaugos sąvoka tapo vis populiareesnė visame pasaulyje.¹⁵ Todėl su šia aplinkybe galima sieti ir besikeičiantį intelektinės nuosavybės savininkų neturtinių teisių aiškinimą. Skiriasi neturtinių teisių supratimas. Bendrosios teisės tradicijos valstybėse neturtinės teisės susijusios su turinėmis. Tai patvirtina faktas, kad pavyzdžiui Kanadoje autorius gali atsisakyti savo neturtinių teisių.¹⁶

Vertinant šias skirtingas pozicijas manoma, kad vien faktas, jog globaliai nėra susiformavęs vieningas požiūris į neturtines teises, negali atimti iš kūrėjo, intelektinės nuosavybės savininko jo asmeninių neturtinių teisių apsaugos, todėl, siekiant tinkamai įvertinti problemas, kylančias intelektinės nuosavybės objektus naudojant asmeniniais tikslais, šiame darbe asmeninės neturtinės intelektinės nuosavybės savininkų teisės kartais apims ir jų turinius interesus.

1.2. Neturtinės intelektinės nuosavybės savininkų teisės kaip žmogaus teisės

Akivaizdu, kad kontinentinės Europos teisės tradicijos šalyse, tarp kurių yra ir Lietuva, būdinga kur kas gilesnė neturtinių autorių teisių samprata. Žvelgiant tiek į ATGTĮ 14 str., tiek į M. Stonkienės darbe pateiktas „teisės į kūrinio neliečiamybę“ sąvokas išryškėja autoriaus asmeninių neturtinių teisių bei pamatinių žmogaus teisių santykis. Minėtose definicijose iš esmės aiškinama, kad kūrinio keitimas, iškraipymas ar kitoks išdarymas yra siejamas su autoriaus garbės, orumo ar reputacijos pažeidimais. Dėl to, analizuojant intelektinės nuosavybės savininkams suteiktas teises bei jų apsaugą, aktualios ir žmogaus teisės įtvirtinančios nuostatos.

Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (toliau – Deklaracija) yra pirmasis tarptautinis teisės aktas, kuriame buvo įtvirtintos pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės. Siekiant užtikrinti Deklaracijoje įtvirtintų žmogaus teisių apsaugą, priimti papildomi teisės aktai – Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas bei Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas. Deklaracijos 27 str. 2 d. įtvirtinta, kad kiekvienas asmuo „*turi teisę į savo moralinių ir materialinių interesų, atsirandančių iš mokslo, literatūros arba meno kūrinių, kurių autorius jis yra, apsaugą.*“¹⁷ Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto 15(c) str. nurodyta, jog Pakto šalimis esančios valstybės „*pripažįsta kiekvieno žmogaus teisę: <...> naudotis dvasinių ir materialinių interesų, atsirandančių sukūrus kokius nors mokslo, literatūros ar meno darbus, kurių autorius jis yra, apsauga.*“¹⁸

¹⁵ *Ibidem.*

¹⁶ [Interaktyvus, žiūrėta 2020-01-03]. Internetinė prieiga: <<https://www.copyrightlaws.com/moral-rights-in-u-s-copyright-law/>>.

¹⁷ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 68-2497.

¹⁸ Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas. *Valstybės žinios* 2002, Nr. 77-3290.

Atsižvelgiant į šių tarptautinių teisės aktų tikslus,¹⁹ neabejotina, jog jie skirti žmogaus, kaip subjekto, teisių apsaugos užtikrinimui.

Toliau analizuojant intelektinės nuosavybės savininkų teisių ir žmogaus teisių santykį aktualūs ir Europos Sąjungos teisės aktai. Štai Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (toliau – Chartija) saugomos fundamentalios žmogaus teisės ir laisvės, tokios kaip teisė į gyvybę, teisė į saviraiškos laisvę, teisė į nuosavybę, privatų gyvenimą ir daug kitų, tarp kurių ir normos, užtikrinančios intelektinės nuosavybės apsaugą. Chartijos 17 str. 1 d. įtvirtinta nuosavybės teisės apsauga, o 2 d. išskirta intelektinės nuosavybės apsauga, nurodant, kad „*Intelektinė nuosavybė turi būti saugoma*“.²⁰ Nors šia teisės norma neišskiriama kokios teisės – turtinės ar neturtinės – turi būti saugomos, tikėtina, kad minėta Chartijos nuostata gali būti suprantama ir kaip reikalavimas užtikrinti turtinius kūrėjų interesus nuo tokių objektų pasisavinimo ar plagijavimo, tačiau taip pat ir neturtinius, kaip reikalavimą saugoti kūrinius nuo jų iškraipymo.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (toliau – Konstitucija) įtvirtintos kelios nuostatos, kurios tiesiogiai arba netiesiogiai gina intelektinės nuosavybės savininkų interesus. Visų pirma, Konstitucijos 23 str. įtvirtinta teisė į nuosavybės neliečiamumą.²¹ Konstitucinio teismo jurisprudencijoje kelis kartus buvo pažymėta, kad pagal Konstitucijos 23 str. saugoma ir intelektinė nuosavybė.²² Taip pat svarbu atkreipti dėmesį, kad aiškindamas minėtą Konstitucijos straipsnį Konstitucinis teismas pažymėjo, kad „iš Konstitucijos 23 straipsnio kylantys reikalavimai užtikrinti nuosavybės neliečiamumą ir jos apsaugą visa apimtimi taikytini ir ginant intelektinės nuosavybės teises, užtikrinant prekių ženklų savininko nuosavybės neliečiamumą bei jos apsaugą“;²³ analogiškos pozicijos teismas laikėsi ir aiškindamas straipsnio taikymą autorių teisių ir gretutinių teisių subjektų nuosavybės neliečiamumui.²⁴ Sprendžiant tiek iš Konstitucijos 23 straipsnio formuluotės, tiek ir iš Konstitucinio Teismo nutarimuose išdėstytos pozicijos, daroma išvada, kad minėtas Konstitucijos straipsnis labiau apibrėžia turtinių intelektinės nuosavybės savininkų teisių apsaugą.

Neturtinių teisių apsauga taip pat įtvirtinta Konstitucijoje. 42 str. 3 d. nurodyta, kad dvasinius ir materialinius autoriaus interesus, susijusius su mokslo, technikos, kultūros ir

¹⁹ Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos preambulė. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 68-2497.

²⁰ Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. Interaktyvus, žiūrėta 2020-01-04]. Internetinė prieiga: <<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:LT:PDF>>.

²¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.

²² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. liepos 5 d. nutarimas.

²³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. kovo 27 d. nutarimas.

²⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. sausio 6 d. nutarimas.

meno kūryba, saugo ir gina įstatymas.²⁵ Taigi, visų pirma, šia nuostata akivaizdžiai pripažįstamos bet kokios intelektinės nuosavybės autoriaus neturtinės teisės, kurios čia laikomos „dvasiniais interesais“ ir numatoma jų apsauga. Antra, svarbu atkreipti dėmesį, kad ši konstitucinė norma *per se* nesaugo neturtinių teisių, tačiau įtvirtina autoriaus teisę reikalauti, kad „valstybė imtųsi tam tikrų veiksmų“, užtikrinant jo teisių apsaugą.²⁶ Konstitucijoje netiesiogiai išskiriama dar viena nuostata, išimtinai susijusi su neturtinėmis intelektinės nuosavybės savininkų teisėmis. Prof. Vytautas Mizaras pateikia poziciją, kad Konstitucijos 21 str. 2 d., kurioje įtvirtinta asmens orumo apsauga, taikoma ir ginant asmenines neturtines teises. Tokia profesoriaus pozicija visų pirma grindžiama atsižvelgiant į tai, kad Konstitucija bendrai saugo asmeninę neturtinę teisę – teisę į orumą.²⁷ Ši teisė, žvelgiant per intelektinės nuosavybės savininkų neturtinių teisių apsaugos prizmę, suprantama kaip kūrėjo dvasinis ryšys su kūriniumi, kaip jo asmenybės, minčių ar intelekto išraiška, todėl kūrinys visada yra siejamas su autoriumi. Atsižvelgiant į tai, intelektinės nuosavybės savininkas turi teisę, kad jo kūryba ar mintys būtų pristatomos visuomenei būtent jo vardu ir būtent tokiu būdu, kuris nežemintų kūrėjo, kitaip tariant, nepažeistų jo orumo.

Taigi, visų pirma, daroma išvada, kad visos trys Konstitucinės nuostatos, įtvirtinančios intelektinės nuosavybės apsaugą yra grindžiamos žmogaus teisių apsauga. Antra, įvertinus intelektinės nuosavybės savininkų asmeninių neturtinių teisių bei žmogaus teisių santykį tarptautinių sutarčių, ES teisės aktų bei nacionalinio teisės akto – Konstitucijos atžvilgiu, galima daryti išvadą, kad pati neturtinių teisių, kaip pagrindinių žmogaus teisių, apsauga yra įtvirtinta tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu, tiek ir ES lygiu, tačiau nėra vieningos nuomonės kokie intelektinės nuosavybės subjektai tokias neturtines teises turi ir jei neturi, tai kokia to priežastis.

Intelektinės nuosavybės savininkų asmeninių neturtinių teisių apsaugos klausimas žmogaus teises įtvirtinančiuose teisės aktuose buvo analizuojamas ir mokslinėje literatūroje. Prof. Vytautas Mizaras vertindamas tarptautines sutartis daro išvadą, jog tiek Deklaracija, tiek ir Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas užtikrina visų intelektinės nuosavybės savininkų asmeninių neturtinių teisių apsaugą.²⁸ Tokią poziciją patvirtina ir Bendrojo Komentaro nuostatos, kuriose išaiškinta, kad „mokslo,

²⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Lietuvos aidas* 1992-11-10, Nr. 220-0.

²⁶ MIZARAS, V. *Autorių teisė. I tomas, monografija*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 109.

²⁷ MIZARAS, V. *Autorių teisė. I tomas, monografija*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 110.

²⁸ MIZARAS, Vytautas. *Teisė į intelektinę nuosavybę žmogaus teisių sistemoje. Asmeninės neturtinės teisės ir jų gynimas*. Mokslinės konferencijos, skirtos Vilniaus universiteto Teisės fakulteto doc. Dr. Alfonso Vileitos septyniadesimtmečiui, medžiaga. Vilnius: Justitia, 2001, p. 120.

literatūros ar meno darbai“ reiškia „žmogaus proto kūrybą“, pasireiškiančia ne tik, pavyzdžiui, literatūros, meno, kinematografiniais kūriniais, bet kartu „mokslinėmis publikacijomis ir inovacijomis, įskaitant žinias“.²⁹ Suprantama, kad asmeninių neturtinių teisių apimtis bei pobūdis, būdingas atskiroms intelektinės nuosavybės sritims, gali skirtis, tačiau šie argumentai paneigia galimą požiūrį, kad asmeninės neturtinės teisės turėtų būti išimtinai siejamos vien su autorių teisių institutu.

Vertinant asmeninių neturtinių teisių apsaugos taikymo apimtį kyla kitas klausimas, ar tokių teisių apsauga galėtų būti suteikiama juridiniams asmenims. Atsakant į šį klausimą visų pirma svarbu nustatyti ar juridiniams asmenims apskritai gali būti suteikiamos neturtinės teisės. Paprastai asmeninės neturtinės teisės labiau siejamos su fiziniu asmeniu bei jam būdingų savybių apsauga, tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad įstatymai numato tam tikrą juridinių asmenų asmeninių neturtinių teisių apsaugą. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – LR CK) 1.114 str. 1 d. nurodyta, kad civilinė teisė saugo asmenines neturtines teises ir vertybes, tokias kaip vardą, gyvybę, sveikatą, kūno neliečiamybę, garbę, orumą, žmogaus privatų gyvenimą, autoriaus vardą, *dalykinę reputaciją*, juridinio asmens pavadinimą, prekių (paslaugų) ženklus ir kitas vertybes, su kuriomis įstatymai sieja tam tikrų teisinių pasekmių atsiradimą.³⁰ Pagal LR CK 2.24 str. 8 d., nuostatos, numatančios fizinių asmenų garbės ir orumo gynimą, taikomos ir ginant pažeistą juridinio asmens dalykinę reputaciją.³¹ Iš to galima spręsti, jog įstatymais pripažįsta, kad juridiniam asmeniui, kaip teisei fikcijai, būdingos tam tikros neturtinės teisės. Atkreipiamas dėmesys, tokie argumentai neturėtų būti suprantami kaip siekis parodyti, kad juridiniam asmeniui gali būti priskiriamos intelektinės nuosavybės savininkų asmeninės neturtinės teisės. Toks teiginys tam tikra prasme prieštarautų pačiai intelektinės nuosavybės savininkų asmeninių neturtinių teisių koncepcijai bei iki šiol darbe dėstytai pozicijai dėl intelektinės nuosavybės savininkų asmeninių neturtinių teisių kaip žmogaus pamatinių teisių idėjai. Tačiau tokia įžvalga norima parodyti, kad esant tam tikroms aplinkybėms, intelektinės nuosavybės savininkų asmeninių neturtinių teisių sąvoką aiškinant plečiamai bei pritaikant dalykinės reputacijos apsaugą, galėtų būti ginamos ir juridinių asmenų, kaip intelektinės nuosavybės savininkų, asmeninės neturtinės teisės. Šioje darbo dalyje siekiama tik išskirti

²⁹ U.N. Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment No. 17: The Right of Everyone to Benefit from the Protection of the Moral and Material Interests Resulting from Any Scientific, Literary or Artistic Production of Which He Is the Author (article 15, paragraph 1(c), of the Covenant), U.N. Doc. E/C.12/GC/17, 2005, para. 9.

³⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262; 200.

³¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262; 200.

klausimą dėl galimos juridinių asmenų asmeninių neturtinių teisių apsaugos intelektinėje teisėje, tačiau platesnė analizė pateikiama kitoje darbo dalyje.

Apibendrinus doktrinoje pateikiamas pozicijas, teisės aktų nuostatas bei jų aiškinimą, taip pat kitus išdėstytus argumentus, daromos kelios išvados. Visų pirma, intelektinės nuosavybės savininkų asmeninės neturtinės teisės laikomos vienomis pagrindinių žmogaus teisių, kurių apsaugos užtikrinimas turėtų būti prioritetas valstybių interesas. Antra, nors intelektinės nuosavybės objektų naudojimas ar atgaminimas tiek asmeniniais, tiek komerciniais tikslais paplitęs visame pasaulyje, tarptautiniu, ES ir nacionaliniu lygmeniu egzistuoja skirtingi koncepciniai požiūriai į tai, kas yra asmeninės neturtinės teisės bei kam jos priskiriamos. Tačiau iš visų išdėstytų argumentų visgi galima daryti išvadą, kad asmeninės neturtinės teisės galėtų būti priskiriamos tiek autoriams, tiek ir pramoninės nuosavybės savininkams. Trečia, nors intelektinės nuosavybės savininkų asmeninės neturtinės teisės negalėtų būti priskiriamos juridiniams asmenims, tačiau jų, neturtiniai interesai galėtų būti ginami vadovaujantis CK 2.24 str. nuostatomis.

1.3. Intelektinės nuosavybės savininkų asmeninių neturtinių teisių apsaugos vertinimas vadovaujantis skirtingomis teorijomis

Teisės sistemos, kaip ir valstybės formavimasis, yra individualus ir neatsiejamas nuo istorijos, nuo įvykių, suformavusių visuomenės vertybines nuostatas. Intelektinės nuosavybės, kaip ir kitų teisės sistemų, formavimuisi didelę įtaką turėjo tam tikrose valstybėse vyravusios idėjos, ideologijos bei filosofinės srovės, kurios nulėmė skirtingą požiūrį į intelektinę nuosavybę, jos apsaugą bei suteikiamų teisių apimtį.³² Tačiau intelektinės nuosavybės teisinio reglamentavimo raidai įtaką darė ne tiek teorinio pobūdžio postulatai, kiek ekonominiai, socialiniai, technologiniai ir politiniai veiksniai, o ypačingai – galią turinčių interesų grupių spaudimas.³³ Intelektinės nuosavybės teisės teorijos įtvirtina pagrindines gaires, nustatančias esminius suvaržymus bei apibrėžiančias pagrindines ribas. Kaip pažymima ir teisinėje literatūroje, intelektinės nuosavybės teisių reglamentavimas ypač elektroninėje erdvėje atsilieka nuo gyvenimo poreikių, todėl itin svarbu suvokti esminius intelektinės nuosavybės socialinius bei pagrindinius principus.³⁴ Atsižvelgiant į globalų intelektinės nuosavybės objektų naudojimą svarbu išanalizuoti pagrindines filosofines teorijas, kurios lėmė skirtingą požiūrį į intelektinės nuosavybės savininkų

³² MIZARAS, V. *Autorių teisė. I tomas, monografija*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 38.

³³ BIRŠTONAS, R., *et al.* Intelektinės nuosavybės teisė. Vilnius: Registrų centras 2010, p. 24.

³⁴ KIŠKIS, I. *Intelektinės nuosavybės teisinė apsauga elektroninėje erdvėje*. p. 17. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-01-05].
Internetinė prieiga:
<http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2011_Metodine_priemone_Intelektines_nuosavybes_teisine_apsauga.pdf>.

asmenines neturtines teises kontinentinės Europos ir bendrosios teisės tradicijos šalyse, tokiu būdu nustatant kokios pagrindinės filosofinės idėjos vyrauja šiomis dienomis bei kokiomis filosofinėmis pažiūromis galėtų būti vadovujamasi siekiant tinkamos intelektinės nuosavybės savininkų asmeninių neturtinių teisių apsaugos.

Pažymima, kad šioje dalyje nebus aptariamos visos intelektinės nuosavybės teisės teorijos, o tik ryškiausios idėjos bei filosofinės srovės, turėjusios lemiamą įtaką skirtingam valstybių intelektinės nuosavybės teisės formavimuisi. Teisės teorijoje tradiciškai išskiriamos trys pagrindinės teisės teorijos kryptys – tai prigimtinių teisių teorija, utilitarinė teorija ir asmeninių teisių teorija.

Prigimtinė intelektinės nuosavybės teisių teorija

Prigimtines intelektinės nuosavybės teisių teorija grindžiama teise į nuosavybę, kuri kaip ir kitos fundamentalios žmogaus teisės, kaip antai teisė į laisvę ar teisė į gyvybę, yra natūrali, prigimtinė teisė, įgyta įdedant asmeninių pastangų, darbo ir jėgos į tam tikrą veiklą.³⁵ Viena pagrindinių šios teorijos filosofijų yra tai, jog intelektinė nuosavybė sukuriama sudedant darbą, informaciją ir turimus materialinius šaltinius, todėl asmuo, kuris įdėjo pastangų, darbo sujungiant šiuos šaltinius, įgyja teisę disponuoti savo kūrinium.³⁶ Kaip teisingai pastebėjo Prof. Mindaugas Kiškis, šios teorijos pagrindinė mintis artima ir bibliijinei tiesai „ką žmogus pasėjo, tą turi ir pjauti“, nes asmuo, kuris kažką kurdamas įdeda pastangų, turi gauti teisę turėti ir valdyti tai, ką sukūrė savo darbu.³⁷ Dėl savo specifinio pobūdžio, nuosavybės teisių apsaugą siejant su įdėtu darbu, ši teorija teisinėje literatūroje dar vadinama *darbo teorija*, kurios pagrindines filosofines idėjas išdėstė anglų filosofas Džonas Lokas. Jis suformavo požiūrį, kad daiktui pagaminti ar sukurti panaudojamos pastangos, pinigai, laikas ir jėgos lemia nuosavybės į tą daiktą atsiradimą, o tai dar aktualiau intelektiniam kūrybiniam darbui, nes kūryba – aiškiausia tiesioginė darbo forma.³⁸ Vadovaujantis šia teorija vertinamas ne kūrybos rezultatas, o būtent sukurto darbo pridėtinė vertė, atsižvelgiant į jau aukščiau minėtus kriterijus – laiką, investicijas, įdėtą darbą. Taigi,

³⁵ FITZGERALD, F. B. *Theoretical underpinning of intellectual property: "I am a pragmatist but theory is my rhetoric"*. The Canadian Journal of Law and Jurisprudence, 2003, p. 2.

³⁶ ŠVEDAS, P. *Baudžiamoji atsakomybė už literatūros, mokslo, meno kūrinio ar gretutinių teisių objekto neteisėtą atgaminimą, neteisėtų kopijų platinimą, gabenimą ar laikymą*. Daktaro disertacija, Vilnius 2011, p. 20.

³⁷ KIŠKIS, I. *Intelektinės nuosavybės teisinė apsauga elektroninėje erdvėje*. p 5. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-01-05]. Internetinė prieiga: <http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2011_Metodine_priemone_Intelektines_nuosavybes_teisine_apsauga.pdf>.

³⁸ SABINE, H. G., THORSON, T. L. *Politinų teorijų istorija*. 2 leidinys. Vilnius, Margi raštai, 2008, p. 508-511.

akivaizdu, kad Dž. Loko intelektualinės nuosavybės teisių suteikimo filosofinės idėjos buvo siejamos būtent su ekonomine nauda, neakcentuojant intelektualinės nuosavybės savininkų asmeninių neturtinių teisių svarbos, kūrėjo ryšio su kūrinium.

Prigimtinių teisių teorijos atžvilgiu išskiriamos kelios kritikos kryptys, tačiau šio darbo kontekste itin aktuali kritika, išsakoma dėl to, kas laikoma intelektualinės nuosavybės objektais bei kas turėtų būti saugoma intelektualinės teisės. Amerikiečių filosofas R. Nozickas vertindamas nuosavybės apsaugos apimtį kėlė klausimą – „jei į vandenyną išpilsiu pomidorų sulčių skardinę, ar tai reiškia, kad man priklauso vandenynas?“.³⁹ Kaip jau anksčiau minėta, prigimtinių teisių teorija grįsta kūrėjo darbu, kurį sujungus su bendrais ištekliais, gaunamas naujas rezultatas, į kurį žmogus ir įgyja teisę. Taigi, vadovaujantis prigimtinių teisių teorija, intelektualinės nuosavybės teisės turėtų būti suteikiamos ne viso kūrinio, o tik pridėtinės vertės atžvilgiu, kuri sukuriama darbu, todėl reikėtų identifikuoti kūriniumi panaudotų objektų bei įrankių ankstesnę vertę bei darbu sukurtą pridėtinę vertę.⁴⁰ Vertinant tokį požiūrį galima abejoti dėl tinkamos intelektualinės nuosavybės objektų apsaugos, tačiau tuo pačiu pripažįstama, kad būtų nubrėžiamos platesnės ribos vartotojams (ir ne tik) laisviau naudoti ar atgaminti intelektualinės nuosavybės objektus, įskaitant ir tokį naudojimą ar atgaminimą asmeniniais tikslais. Nors tokia pozicija teisių apsaugos prasme visgi kritikuotina, tačiau čia galima įžvelgti svarbų proporcingumo klausimą.

Vienas iš išskiriamų darbo teorijos teigiamų bruožų yra tai, jog šia teorija pakankamai veiksmingai paaiškinama kodėl intelektualinė nuosavybė turėtų būti saugoma. Atsižvelgiant į tai, kad pagrindinis apsaugos suteikimo pagal šią teoriją kriterijus yra darbas, kuris plačiaja prasme gali reikšti ir bet kokias investicijas, darbo teorija gali būti pateisinamas apsaugos suteikimas ir kitiems intelektualinės veiklos rezultatams, tokiems kaip, pavyzdžiui, prekių ženklai.⁴¹

Atsižvelgiant į mokslininkų darbuose išdėstytą vertinimą bei pačią prigimtinių teisių teorijos koncepciją, galima teigti, kad nuosavybės teisių suteikimas grindžiamas vien plačiaja prasme darbu, tačiau ne kūrybos ir intelektualinio indėlio vertinimu. Iš to galima daryti kelias išvadas. Visų pirma, šia teorija iš esmės ignoruojamas tikrasis kūrėjo ryšys su kūrinium bei jo apsauga. Antra, šia teorija labiau pateisinamas kitų intelektualinės nuosavybės savininkų, pavyzdžiui, prekių ženklų savininkų, teisių apsauga.

³⁹ WILKOF, N. *Theories of intellectual property: Is it worth the effort?* Journal of Intellectual Property Law and Practice. Published by Oxford University Press, 2014, p. 257.

⁴⁰ KIŠKIS, I. *Intelektinės nuosavybės teisių doktrinos*. Teisė, 2009, p. 26.

⁴¹ BIRŠTONAS, R., et al. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Vilnius: Registrų centras 2010, p. 29.

Utilitarinė teisių teorija

Utilitarinė teisių teorija yra viena iš ryškiausiai dominuojančių intelektinės nuosavybės teisių teorijų šiuolaikiniame pasaulyje.⁴² Nors ši teorija yra gajesnė bendrosios teisės tradicijos valstybėse, tačiau pastaruoju metu jos reikšmė sparčiai ryškėja Europoje. Utilitarinės teisių teorijos pagrindiniu postulatu galima laikyti didžiausią socialinę naudą. Taigi į pirmąją vietą iškeliami ne tik kūrėjo, o visos visuomenės interesai, nes intelektinės nuosavybės savininkų teisių apsauga grindžiama visuomeninės naudos ir gerovės skatinimu. Remiantis utilitarine teisių teorija, įstatymų leidėjo tikslas yra tinkamo balanso tarp kūrėjų išimtinių teisių apsaugos bei visuomenės teisės naudotis intelektinės nuosavybės objektų teikiama nauda, paieška.⁴³ Vadovaujantis šia teorija pripažįstama, kad intelektinės veiklos rezultatų sukūrimas paprastai reikalauja didelių investicijų bei išteklių, kurie gali būti tiek finansiniai, tiek ir intelektiniai, tačiau intelektinė nuosavybė gali būti kopijuojama ar naudojama kitų asmenų, patiriant minimalius kaštus. Taigi, jei kūrėjams nebus suteikiamos teisės į intelektinės nuosavybės objektus, nebus užkertamas kelias nesąžiningam intelektinės veiklos rezultatų naudojimui.⁴⁴ Tokiu atveju naivu tikėti, kad bus tinkamai užtikrinami kūrėjų interesai, o tai lems inovacijų, technologinės raidos bei kūrybos stagnaciją.

Daugelis šiuolaikinių mokslininkų kaip pagrindinį utilitarinės teisės teorijos kriterijų išskiria „gerovės maksimizavimo“ kriterijų, kuriuo vadovaujantis įstatymų leidėjai turėtų pasirinkti taisyklių sistemą, maksimaliai padidinančią bendrą gerovę, vertinamą pagal vartotojų sugebėjimą ir norą mokėti už prekes ar paslaugas.⁴⁵ Taigi, galima teigti, kad šiuo metu utilitarinės teisių teorijos pagrindiniai bruožai bei argumentai siejami su ekonominės naudos motyvais.

Vertinant šios teisių teorijos tikslą, iš esmės svarbu nustatyti, kokia minimali teisių apsauga tenkintų kūrėjo interesus ir taip užtikrintų technologinę, mokslo, meno bei literatūros raidą ir tuo pačiu pernelyg nesuvaržytų visuomenės teisių naudojantis kūrybos rezultatais ar jų teikiama nauda. Iš to būtų galima daryti išvadą, kad įstatymų leidėjo nustatytas reglamentavimas turėtų užtikrinti tiek turtinius kūrėjų interesus, tokius kaip suteikiamas tam tikras teisių apsaugos laikotarpis ar galimybė susigrąžinti investicijas, tiek neturtinius interesus, tokius kaip teisė į vardą ar teisė į kūrinio neliečiamybę, kurie, sprendžiant iš pirmame šio darbo skyriuje išdėstytų argumentų, turėtų būti laikomi ypač

⁴² KIŠKIS, M. *Intelektinės nuosavybės teisių doktrinos*. Teisė 2009, p. 27.

⁴³ FISHER W., *Theories of Intellectual Property*. Harvard, 2000, p. 1.

⁴⁴ KIŠKIS, M. *Intelektinės nuosavybės teisių doktrinos*. Teisė 2009, p. 27.

⁴⁵ FISHER W., *Theories of Intellectual Property*. Harvard, 2000, p. 9.

svarbia intelektualinės nuosavybės teisės dalimi. Tačiau kaip nurodoma teisinėje literatūroje, į ekonominį intelektualinės nuosavybės aspektą orientuota utilitarinė teisių teorija nepadeda paaiškinti asmeninių neturtinių teisių fenomeno.⁴⁶ Kritikuojant ekonominę (utilitarinę) intelektualinės nuosavybės teisių teoriją, vienas iš išskiriamų argumentų yra būtent neekonominių kūrybos paskatų egzistavimas. Šios kritikos šalininkai laikosi pozicijos, kad greta ekonominių, kūrybos ar inovacijų paskatų, dažnai kūrėjams būdingos ir asmeninės paskatos, susijusios su neturtiniais interesais – garbė, siekis išgarsėti, pripažinimas, kūryba vardan saviraiškos.⁴⁷ Pritariama tokiai pozicijai, tačiau pažymima, kad jei įstatymų leidėjas neužtikrins tinkamos kūrėjų asmeninių neturtinių teisių apsaugos, tai taip pat gali lemti inovacijų bei kūrybos raidos sustabdymą, o tokiu būdu taip nebūtų įgyvendinamas utilitarinės teisių teorijos tikslas – siekti didžiausios socialinės naudos.⁴⁸

Utilitarinės ir prigimtinių teisių teorijų pagrindu susiformavo *copyright* (angl. *teisės į kopiją*) autorių teisių apsaugos sistema, kurioje dominuoja ekonominiai autorių teisių interesai. Atsižvelgiant į tai, Bendrosios teisės tradicijos valstybėse, tokiose kaip Didžioji Britanija bei JAV, kuriose yra paplitusi *copyright* autorių teisių sistema, teisinis reguliavimas kreipiamas būtent į išimtinių turtinių teisių apsaugą.⁴⁹ Tačiau tai neturėtų reikšti, kad tokiu reglamentavimu yra paneigiami, pavyzdžiui, autorių teisių asmeniniai neturtiniai interesai, kurie, kaip viena iš pagrindinių žmogaus teisių – orumas, yra neatimami. Šiuo atveju, labiau tikėtina, kad minėtose sistemose neturtiniai interesai nėra tiesiogiai išskiriami, todėl juos reikėtų suprasti ir aiškinti kaip kūrėjų ekonominių interesų dalį. Tokia išvada taip daroma atsižvelgiant ir į anksčiau aptartus sąvokų „neturtinės teisės“ ir „moralinės teisės“ skirtumus.

Asmeninių teisių teorija

Bendrosios teisės tradicijos šalių intelektualinės nuosavybės apsaugos teisės sistema formavosi užtikrinant ekonominius kūrėjų interesus kaip atlygį už intelektualinės veiklos rezultatus. Kaip ir minėta, toks požiūris prasidėjo Anglijoje ir pagrinde išplito Anglosaksų sistemos pasaulio valstybėse.⁵⁰ Tuo tarpu kontinentinėje Europoje intelektualinės nuosavybės teisių vertinimą bei jos subjektų teisių aiškinimą lėmė vadinama „Kantiškoji“ filosofija, kurios pagrindinis bruožas – asmens ir jo kūrybos neatskiriamumas. Asmeninė teisių teorija

⁴⁶ BIRŠTONAS, R., et al. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Vilnius: Registrų centras 2010, p. 27.

⁴⁷ MERGES, R. P., et al. *Intellectual Property in the New Technological Age Third Edition*. New York: Aspen, 2003, p. 6-10.

⁴⁸ BIRŠTONAS, R., et al. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Vilnius: Registrų centras 2010, p. 25.

⁴⁹ STONKIENĖ, M. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Autorių teisė. Mokomoji knyga, Vilnius 2011, p. 38.

⁵⁰ MIZARAS, V. *Autorių teisė. I tomas, monografija*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 43.

visų pirma išskyrė asmenines kūrėjo teises, kurios tiesiogiai susijusios su jo, kaip kūrėjo, kūrybinės veiklos rezultatais. Vadovaujantis asmeninių teisių teorija, intelektinės veiklos rezultatai laikomi žmogaus asmenybės tęsiniu, kuris po sukūrimo lieka susijęs su autoriumi.⁵¹ Kalbėdamas apie literatūros kūrinius Immanuelis Kantas išskyrė kūrėjo asmeninės neturtinės teises, nurodydamas, kad egzistuoja materialinė nuosavybės teisė į knygą kaip į daiktą bei autoriaus teisė į knygos turinį.⁵² Tokios filosofinės idėjos sukūrė visiškai naują požiūrį į intelektinės nuosavybės objektus, juos išimtinai siejant su kūrėju kaip jo kūrybine išraiška. Iš ankstesnėje dalyje analizuotos ES teismų praktikos galima daryti pagrįstą išvadą, kad ir dabar vadovaujantis I. Kanto filosofinėmis idėjomis intelektinės nuosavybės teisių subjektų asmeninės neturtinės teisės sulyginamos su pagrindinėmis žmogaus teisėmis, o jų pažeidimai gali būti prilyginami žmogaus orumo pažeidimams. Būtinybė užtikrinti kūrėjų „dvasinius interesus“ įtvirtinta ir tarptautiniuose, žmogaus teisių apsaugą užtikrinančiuose, teisės aktuose.⁵³

Tiesa, mokslinėje doktrinoje, remiantis Hėgelio ar J. Hughes požiūriais, galima rasti pozicijų išskiriančių atskirų intelektinės nuosavybės objektų savininkų asmenines neturtinės teises bei jų apsaugos apimtį. Teigiama, kad didesnė teisinė apsauga turėtų būti suteikiama kūrybinės veiklos rezultatams, kurie pasižymi didesniu kūrybiniu darbu ar asmeninės išraiškos lygiu. Šio požiūrio šalininkų žodžiais kalbant „*mes labiau turėtume norėti suteikti didesnę teisinę apsaugą labai išraiškingiems intelektinės veiklos vaisiams, kaip pavyzdžiui literatūros kūriniams, nei mažiau išraiškingiems intelektinės veiklos rezultatams kaip, pavyzdžiui, genetiniai tyrimai*“.⁵⁴ Tačiau taip pat nurodoma, kad tiek autoriams, tiek išradėjams turėtų būti leista pelnyti pagarbą, garbę, susižavėjimą bei pinigus iš visuomenės prekiaujant ar dovanojant kūrinių kopijas, tačiau jiems neturėtų būti leista atsisakyti savo teisių drausti kitiems žaloti ar kitaip gadinti jų kūrinius.⁵⁵ Vertinant šį požiūrį galima teigti, kad asmeninių neturtinių teisių apimtis turėtų priklausyti nuo pačio kūrinio pobūdžio, nuo jo ryšio su autoriumi, tačiau neneigiama, kad toks ryšys galėtų egzistuoti ne tik autorių teisės atžvilgiu.

Apibendrinant aptartas pozicijas, matyti, kad asmeninių teisių teorijos prioritetą yra būtent kūrėjo asmeninių interesų apsauga. Tuo tarpu visuomenės gerovė ar jos interesus naudotis intelektinės veiklos rezultatais laikomas antraeilium. Įvertinus išsakytas pozicijas manoma, kad vadovaujantis asmeninių teisių teorija, intelektinės nuosavybės objektų

⁵¹ BIRŠTONAS, R., et al. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Vilnius: Registrų centras 2010, p. 30.

⁵² MIZARAS, V. *Autorių teisė*. I tomas, monografija. Vilnius: Justitia, 2008, p. 42.

⁵³ Kaip, pavyzdžiui, įtvirtinta Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto 15(c) straipsnyje.

⁵⁴ FISHER, W. *Theories of Intellectual Property*. Harvard 2000, p. 4.

⁵⁵ FISHER, W. *Theories of Intellectual Property*. Harvard 2000, p. 4.

naudojimas ar atgaminimas asmeniniais tikslais turėtų būti leidžiamas tik tiek, kiek nepažeidžia intelektualinės nuosavybės teisių subjekto asmeninių interesų.

Fair use doktrinos taikymas

Prie tradicinių teisių teorijų galima išskirti ir *fair use* (liet. *sąžiningo naudojimo*) doktriną, kurios taikymas labiau būdingas JAV autorių teisių ginčuose. Ši teisės doktrina išsiskiria tuo, kad tam tikrais atvejais leidžiama naudoti ar atgaminti autorių teisių objektus, taip apribojant išimtinės autorių teises. JAV autorių teisių įstatymo 107 str. įtvirtinta autorių teisių objektų naudojimo ar atgaminimo išimtis, kai nebūtinai būtinas autoriaus sutikimas.⁵⁶ Šiame autorių teisių įstatymo straipsnyje pateikiamas nebaigtinis sąrašas aplinkybių, kurias nustatčius galima taikyti *fair use* doktriną: 1) naudojimo tikslas ir pobūdis, įvertinant ar tai komercinis naudojimas ar nekomercinis, mokymosi tikslais; 2) autorių teisių objekto pobūdis; 3) naudojamo kūrinio kiekis ir svarba, atsižvelgiant į tai, kokia kūrinio, kaip vientiso, dalis panaudojama; 4) kūrinio panaudojimo įtaka galimai kūrinio rinkos vertei.⁵⁷ Atsižvelgiant į tai, kad toks sąrašas nėra baigtinis, *fair use* doktrinos taikymas iš esmės priklauso nuo konkrečių aplinkybių bei bylą nagrinėjančio teismo vertinimo.⁵⁸

Teisinėje doktrinoje išskiriama rinkos nepakankamumo samprata, kuri yra viena pagrindinių šios teorijos taikymą pagrindžiančių priežasčių.⁵⁹ Vadovaujantis šiuo požiūriu, *fair use* doktrina geriausiai suprantama kaip priemonė, leidžianti autorių teisių saugomus kūrinius naudoti be autoriaus leidimo, kai operacijų, reikalingų leidimui gauti, išlaidos yra per didelės ir užkerta kelią savanoriškų sandorių sudarymui.⁶⁰ Kitaip tariant, ši doktrina, skirta nereikšmingam naudojimui, dėl kurio vartotojas ir kūrėjas sutartų, tačiau dėl didelių tokio sandorio išlaidų, susijusių su derybomis, tai pernelyg sudėtinga.⁶¹

Nagrinėjamos temos kontekste, *fair use* doktrina ko gero geriausiai galėtų pateisinti intelektualinės nuosavybės objektų naudojimą bei atgaminimą vartotojų asmeniniams poreikiams tenkinti, tačiau nėra aišku koks kūrinio naudojimas laikomas tinkamu, t. y. nepažeidžiančiu kūrėjo asmeninių neturtinių teisių. Taigi, šis klausimas būtų paliekamas

⁵⁶ 17 U.S. Code § 107. Limitations on exclusive rights: Fair use. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-03]. Internetinė prieiga: <<https://www.law.cornell.edu/uscode/text/17/107>>.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ MAZIOTTI, G. EU digital copyright law and the end-user. Berlin: Springer Verlag, 2008, p. 140.

⁵⁹ GORDON, W. J. *Fair use as market failure: a structural and economic analysis of the Betamax case and its predecessors*. Boston University 1982, p. 1655. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-05]. Internetinė prieiga: <https://open.bu.edu/bitstream/handle/2144/22971/82ColumLRev1600_web.pdf?sequence=1&isAllowed=>>.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ BELL, A., PARCHOMOVSKY, G. *The Dual-Grant Theory of Fair Use*. The University of Chicago Law Review 2016, p. 1053.

teismo diskrecijai kiekvienu konkrečiau ginčo atveju, o tai neužtikrintų kūrėjų asmeninių neturtinių teisių tinkamos apsaugos, todėl savaime neišspręstų problemų, kurios bus nagrinėjamos kitose šio darbo dalyse.

Akivaizdu, kad šiuolaikinė visuomenė, intelektinės nuosavybės pobūdis, kūrėjų tikslai, visuomenės poreikiai, technologijos bei susiformavusi praktika yra stipriai pakitę nuo tų laikų, kai buvo formuojamos intelektinės nuosavybės doktrinos, todėl siekiant tinkamos pusiausvyros tarp intelektinės nuosavybės teisių subjektų asmeninių neturtinių interesų apsaugos bei visuomenės interesų patenkinimo, kūrinius naudojant asmeniniais tikslais negalima vadovautis išimtinai viena teorija. Visgi, ieškant bendrumų galima pastebėti, kad visos teorijos pripažįsta intelektinės nuosavybės instituto svarbą inovacijoms, technologinei, kultūrinei bei socialinei raidai bei pripažįsta, kad netinkamas šio instituto aiškinimas gali turėti neigiamų padarinių.⁶²

⁶² KIŠKIS, I. *Intelektinės nuosavybės teisinė apsauga elektroninėje erdvėje*. p. 14. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-01-05]. Internetinė prieiga: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2011_Metodine_priemone_Intelektines_nuosavybes_teisine_apsauga.pdf.

2. Interesų pusiausvyros derinimas

Kūryba bei jos rezultatai yra ne tik asmens saviraiškos priemonė – „dovana sielai“, bet ir nuolatinės pažangos bei inovacijų garantas. Kaip teisingai pažymėjo prof. Vytautas Mizaras, „*Didžiausia intelektinės nuosavybės vertė yra ta, jog ši nuosavybė yra kaip laisvė, laisvosios ir organizuotos visuomenės socialinės struktūros dalis*“.⁶³ Taigi, vargu, ar intelektinės nuosavybės vertinimas vadovaujantis vien ekonominių interesų tenkinimu, būtų tinkamas.

Šio teisės instituto specifika lemia ir tai, kad kūrybos rezultatai neatsiejami nuo žmogaus, plačiąja prasme, tai jo orumo dalis, todėl ir tinkama kūrėjo teisių apsauga turi būti dvejopa – užtikrinanti ekonominius bei asmeninius neturtinius, moralinius interesus ir jų apsaugą. Atsižvelgiant į tai, valstybės, siekdamos skatinti kūrybą, turėtų užtikrinti subalansuotą kūrėjų teisių apsaugą, įskaitant ir tinkamą asmeninių neturtinių teisių apsaugą, visuomenei suteikus teisę intelektinės nuosavybės objektus naudoti asmeniniais, ne komerciniais tikslais.

Intelektinės nuosavybės apsaugos skaitmeninėje aplinkoje klausimai yra aktyviai keliami bei skatina svarbias diskusijas pasauliniu mastu, tačiau kūrėjų asmeninių neturtinių teisių apsauga yra vis dar šešėlyje.⁶⁴ To priežastis ko gero yra pats teisių pobūdis bei jų svarba plačiajai visuomenei. Diskusijose dėl intelektinės nuosavybės teisių subjektų apsaugos dažnai keliami stambių ekonominių interesų apsaugos klausimai, taip pamirštant vienus pamatinių intelektinės nuosavybės kūrėjų – neturtinius – interesus. Tačiau toks požiūris yra laikomas ydingu, atsižvelgiant į tai, kad turtiniai ir asmeniniai neturtiniai interesai nėra visai atskiri, asmeninių neturtinių teisių pažeidimai gali būti suprantami kaip sukeltantys netiesioginius ekonominius padarinius.⁶⁵

Šiuo atveju problema kyla iš to, kad pasaulyje neegzistuoja viena laisvė, kurios užtikrinimui tarnauja visi įstatymai. Kiekviena laisvė susijusi su dar daugiau kitų laisvių, teisėtų interesų ar teisių, kurios de ja, bet ne visuomet dera. Todėl tiek įstatymų leidėjams, tiek kūrėjams, tiek ir visuomenei kyla pareiga atrasti suderinti šiuos interesus ir atrasti darną.⁶⁶ Šią idėją įgyvendinanti nuostata kaip tik numatyta Sutarties dėl intelektinės

⁶³ MIZARAS, V. *Reikia pusiausvyros tarp intelektinės nuosavybės objektų savininkų interesų ir visuomenės poreikių*. TeisėPro, 2018. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-10]. Internetinė prieiga: <<http://www.teise.pro/index.php/2018/04/26/v-mizaras-reikia-pusiausvyros-tarp-intelektines-nuosavybes-objektu-savininku-interesu-ir-visuomenes-poreikiu/>>.

⁶⁴ RAJAN, M. T. S. *Moral rights: the future of copyright law?* Journal of Intellectual Property Law & Practice, 2019, p. 257.

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ MIZARAS, V. *Reikia pusiausvyros tarp intelektinės nuosavybės objektų savininkų interesų ir visuomenės poreikių*. TeisėPro, 2018. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-10]. Internetinė prieiga:

nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (toliau – TRIP) 7 straipsnyje, kuriame pažymėta, kad intelektinės nuosavybės apsauga ir užtikrinimas turėtų be kita ko prisidėti prie kūrėjų ir vartotojų teisių ir pareigų subalansavimo.⁶⁷ Tokia nuostata aiškiai nurodoma, kad intelektinės nuosavybės apsauga ne tik, kad nekonfliktuoja su vartotojų teisėmis, tačiau priešingai, jos apsaugos užtikrinimas turėtų prisidėti prie skirtingų interesų derinimo. Analogiška nuostata įtvirtina ir Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos (toliau – PINO) autorių teisių sutarties preambulėje, pažymint, kad siekiama palaikyti pusiausvyrą tarp autorių teisių bei plačiosios visuomenės interesų.⁶⁸

Siekiant aptartos pusiausvyros, nepriklausomai nuo to, kokiomis filosofinėmis srovėmis grindžiama valstybių intelektinės nuosavybės instituto apsaugos sistema, valstybių teisės sistemose įtvirtinti tam tikri išimtinii kūrėjų teisių apribojimai. Šio darbo kontekste aktualios tik tos įstatymų nuostatos, kurios nustato intelektinės nuosavybės naudojimą ar atgaminimą būtent asmeniniais (nekomerciniais) tikslais, todėl toliau darbe bus aptariamos ne visos intelektinės nuosavybės objektų naudojimą ar atgaminimą įtvirtinančios nuostatos.

Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo (toliau – ATGTĮ) 20 straipsnyje įtvirtinta teisė be kūrinio autoriaus leidimo fiziniam asmeniui išimtinai savo asmeniniam naudojimui nekomerciniais tikslais atgaminti teisėtai išleisto ir viešai paskelbto kūrinio egzempliorių.⁶⁹ Atitinkamai ketvirtoje minėto straipsnio dalyje įtvirtinta, kad už tokį kūrinio panaudojimą autoriui numatytas kompensacinis atlyginimas. Problema šiuo atveju kyla pačiame ATGTĮ skyriaus pavadinime – turtinių teisių apribojimai, taip tarsi įtvirtinant, kad autorių teisių objektų naudojimas asmeniniais tikslais negalėtų pažeisti asmeninių neturtinių autoriaus teisių, pavyzdžiui, teisės į kūrinio neliečiamybę.⁷⁰ Taigi, įtvirtindamas tokią įstatymo nuostatą, įstatymų leidėjas užtikrina vartotojų interesą kūrinius atgaminti asmeniniais tikslais, tačiau nevisapusiškai užtikrina autorių teisių apsaugą. Naudojant ar atgaminant kūrinių asmeniniais tikslais galima lygiai taip pat pažeisti tiek turtinius, tiek ir asmeninius neturtinius autoriaus interesus, todėl nenustatant visapusiško teisių apsaugos ar kompensacijos garanto, nėra pasiekiamas TRIPS ar PINO autorių teisių sutartyje nustatytas balansas.

<http://www.teise.pro/index.php/2018/04/26/v-mizaras-reikia-pusiausvyros-tarp-intelektines-nuosavybes-objektu-savininku-interesu-ir-visuomenes-poreikiu/>.

⁶⁷ 1994 m. Sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (TRIPS), 1C priedas prie Pasaulio prekybos organizacijos steigimo sutarties. Valstybės žinios, 2001, Nr. 46-1620.

⁶⁸ Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos autorių teisių sutartis. *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 32-1060.

⁶⁹ Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas. *Valstybės žinios* 1999.

⁷⁰ Žr. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 14 str. 1 d. 3 p.

Panašios kaip ir ATGTĮ 20 str. nustatytos teisės numatytos ir kitų valstybių teisės sistemose – pavyzdžiui, Vokietijos autorių teisių įstatymo 53 str. numatyta kūrinii atgaminimo privačiam ar kitam asmeniniam naudojimui teisė,⁷¹ Šveicarijos autorių teisių įstatymo 19 str. pažymėta, kad paskelbti darbai gali būti naudojami asmeniniais tikslais, išskyrus 20 str. nustatytas išimtis.⁷² Panašias teises įtvirtina ir jau anksčiau minėta JAV autorių teisėje įtvirtinta *fair use* doktrina, kurios taikymo taisyklės išdėstytos JAV autorių teisių įstatymo 17 str.⁷³ Šios teisės įtvirtinimas nacionaliniuose teisės aktuose nėra naujas, todėl atsižvelgiant į sparčią technologinę pažangą, kūrinii pasiekiamumą, jų atgaminimo paprastumą, manoma, kad tarp vartotojams suteiktų teisių bei kūrėjų asmeninii neturtinii teisių apsaugos išnyko balanso svertas. Lietuvos Respublikos dizaino įstatymo (toliau – DI) 37 str. 1 d. 1 p. įtvirtinta analogiška nuostata kaip ir ATGTĮ 20 str., leidžianti vartotojams saugomą dizainą naudoti bei gaminti, jeigu tokie veiksmai atliekami savo poreikiams tenkinti, nesiekiant komercinii tikslų.⁷⁴ Nors Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatyme (toliau – PŽĮ) nenustatyta nei teisė šiuos intelektinės nuosavybės objektus naudoti ar atgaminti asmeniniais tikslais, nei apsauga nuo tokio naudojimo, galima daryti išvadą, kad tam tikrais atvejais prekių ženklus galėtų apimti ATGTĮ nustatytoms normos arba būti vertinami kartu su dizainu kaip dizaino dalis.

Kartu pažymima, kad tinkama pusiausvyra negalėtų būti atstatoma visuomenės sąskaita, draudžiant kūrinius atgaminti asmeniniam naudojimui, nes, visų pirma, toks draudimas nepagrįstai apribotų vartotojų teises, antra, pažeidimų išaiškinimo kaštai būtų neproporcingai dideli ir trečia, tokiu ribojimu galimai būtų pažeidžiama EŽTK⁷⁵ bei Konstitucijoje⁷⁶ įtvirtinta teisė į privatų gyvenimą.

Taigi, sprendžiant iš to, kas išdėstyta, bei pritariant prof. Vytauto Mizaro požiūriui, daroma išvada, kad pernelyg platus intelektinės nuosavybės savininkų teisių išplėtimas nėra pats savaime teigiamas reiškinys, nes taip nepagrįstai gali būti apribojami kiti teisiniai gėriai, kurių svarba ne visada tinkamai įvertinama. Tačiau jei supaprastinama prieiga prie intelektinės nuosavybės objektų, o įstatymų leidėjai įtvirtina pakankamai plačias teises visuomenei, nederėtų pamiršti ir teisingos bei sąžiningos kompensacijos nustatymo

⁷¹ Germany Act on Copyright and Related Rights. 1965. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-05]. Internetinė prieiga: <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_urhg/englisch_urhg.html>.

⁷² Switzerland Federal act on Copyright and Related Rights. 1992. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-05]. Internetinė prieiga: <<https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19920251/index.html>>.

⁷³ 17 U.S. Code § 107. Limitations on exclusive rights: Fair use. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-05]. Internetinė prieiga: <<https://www.law.cornell.edu/uscode/text/17/107>>.

⁷⁴ Lietuvos Respublikos dizaino įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 112-4980.

⁷⁵ Žr. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 str.

⁷⁶ Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 str.

kūrėjams, mainais už visuomenei reikalingą didesnę laisvę naudotis intelektine nuosavybe, taip padidinant kūrėjų asmeninių neturtinių teisių pažeidimų riziką.⁷⁷

⁷⁷ MIZARAS, V. *Reikia pusiausvyros tarp intelektinės nuosavybės objektų savininkų interesų ir visuomenės poreikių*. TeisėPro, 2018. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-15]. Internetinė prieiga: <<http://www.teise.pro/index.php/2018/04/26/v-mizaras-reikia-pusiausvyros-tarp-intelektines-nuosavybes-objektu-savininku-interesu-ir-visuomenes-poreikiu/>>.

3. Pagrindinės asmeninių neturtinių teisių apsaugos problemų priežastys

Per pastaruosius dešimtmečius technologinė pažanga padarė kelis didelius šuolius. Visų pirma, atsirado daug naujų verslo modelių, o tai lėmė naujų teisinių santykių subjektų atsiradimą. Antra, didžioji dalis informacijos, įskaitant meno, literatūros, audiovizualinius kūrinius bei fonogramas, buvo perkeltos į skaitmeninę erdvę. Trečia, techninės ir programinės įrangos, taip pat universalizuotų interneto priemonių, elektroninių ryšių pagalba, kiekvienas be didelių pastangų ir kaštų gali laisvai rasti atgaminti neribotus kiekius identiškos skaitmeninėje erdvėje patalpintos informacijos, bei ją platinti.⁷⁸ Na ir ketvirta, atsirado kitų technologijų, palengvinančių materialių daiktų kopijavimą. Lygiagrečiai su kiekvienu technologinių pokyčių žingsniu žengia ir juos lydintys teisės aktai bei teisinės problemos.

Šiame darbe plačiau aptariami du aspektai, kurie kelia pagrindines intelektinės nuosavybės savininkų teisių apsaugos problemas. Pažymima, kas toks probleminių šaltinių išskyrimas susijęs ir su toliau šiame darbe nagrinėjama klausimais.

3.1. Intelektinės nuosavybės objektų skaitmenizavimas

Intelektinės nuosavybės objektų talpinimas skaitmeninėje erdvėje kelia nemažai problemų, kurias nagrinėjamos temos kontekste galima išskirti į dvi dalis – 1) intelektinės nuosavybės teisių subjektų asmeninių neturtinių teisių pažeidimai; 2) teisinės atsakomybės nustatymo klausimas.

Į elektroninę erdvę perkeliama tradiciniai intelektinės nuosavybės objektai, tokie kaip tekstiniai kūriniai, fotografijos, audiovizualiniai objektai ir kiti. Taigi, intelektinės nuosavybės objektai elektroninėje erdvėje yra ir tradiciniai kūriniai elektronine forma.⁷⁹ Atsižvelgiant į XXI a. technologijas, kūrinių skaitmenizavimas palengvina jų kopijavimą neribotu mastu. Be to, 1990 m. sukūrus skaitmeninę laikmeną, kopijos atitinka tuos pačius kokybės standartus kaip ir originalai, t. y. jų kokybė nenukenčia⁸⁰, todėl tarp kopijos ir originalo nebelieka jokio materialaus skirtumo. Atgaminant kūrinių vartotojams taip pat

⁷⁸ KIŠKIS, M. *Intelektinės nuosavybės teisinė apsauga elektroninėje erdvėje*. p. 60. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-17]. Internetinė prieiga:

<http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2011_Metodine_priemone_Intelektines_nu_osavybes_teisine_apsauga.pdf>.

⁷⁹ *Ibidem*. p. 41.

⁸⁰ KARAPAPA, S. *Private copying in the digital environment*. A thesis submitted for the Degree of Doctor of Philosophy, Brunel Law School 2009, p. 36.

atsiranda galimybė kūrinių kopiją keisti ar iškraipyti,⁸¹ taip pažeidžiant asmenines neturtines autoriaus teises – autorystės teisę ar teisę į kūrinių neliečiamybę.

Viena naujausių ir sparčiausiai besivystančių skaitmeninio informacijos pateikimo tendencijų yra srautinis elektroninio turinio pateikimas (*angl. streaming*), kuris apsiriboja laikinomis tarpinėmis kūrinių dalių ar epizodų fiksacijomis, vienu metu vartotojui nepateikiant viso intelektualinės nuosavybės objekto.⁸² Teoriškai bet koks turinys, kuris gali būti parsisiunčiamas, įskaitant elektronines knygas ar vaizdo žaidimus, gali būti prieinamas ir *streaminimo* būdu.⁸³ Viena iš kylančių laikino *streaminimo* problemų yra autorių teisių saugomų objektų nustatymas, nes pavyzdžiui futbolo varžybų transliavimas gali apimti dvidešimt penkis skirtingus autorių teisių saugomus objektus, vaizdo žaidimai taip pat sudaryti iš skirtingų elementų, tokių kaip kompiuterių programos, vaizdai, tekstai ar garsai.⁸⁴ Be kita ko, nagrinėjant *streaminimo* problemas, straipsnio autorius Maurizio Borghi padarė išvadą, kad atsižvelgiant į besivystančias technologijas, atgaminimo teisės vis labiau neišsena naudoti kaip pagrindinio pažeidimų nustatymo detektoriaus. Viena vertus, kopijos gali būti daromos nepažeidžiant autorių teisių, kita vertus, autorių teisių pažeidimai gali būti atliekami ir nepadarius kopijų, t. y. nepasinaudojus reprodukcijos teise. Taigi, atgaminimas yra ne tik netinkama pažeidimo nustatymo priemonė, bet taip pat tai nėra būtina sąlyga, kad pažeidimas būtų padarytas.⁸⁵

Lengva prieiga prie intelektualinės nuosavybės objektų elektroninėje erdvėje, nesvarbu kokia forma jie būtų išreikšti – kaip dizaino kūriniai, prekių ženklai, literatūros ar meno kūriniai, nėra „blogis“ *per se*. Priešingai, prieigos prie intelektualinės nuosavybės objektų supaprastinimas prisideda prie Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 27 str. įtvirtintos teisės laisvai dalyvauti bendruomenės kultūriname gyvenime, gerėtis menu, dalytis mokslo pažangos laimėjimais ir jų teikiama nauda įgyvendinimo.⁸⁶ Tačiau kaip išskiria prof. M. Kiškis, dėl intelektualinės nuosavybės tarptautinio pobūdžio, intelektualinės nuosavybės pažeidimai automatiškai tampa tarptautiniai,⁸⁷ todėl tai padidina pažeidimų tikimybę bei apsunkina jų identifikavimą.

⁸¹ MASEVIČIUS, M. *Elektroninė leidyba: autorių teisių aspektai*. Magistro baigiamasis darbas, Vilnius 2012.

⁸² *Ibidem*. p. 59.

⁸³ BORGHI, M. *Chasing Copyright Infringement in The Streaming Landscape*. International Review of Intellectual Property and Competition Law, Vol.42, No. 3, 2011, p. 3.

⁸⁴ *Ibidem*. p. 20.

⁸⁵ *Ibidem*. p. 28.

⁸⁶ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 68-2497.

⁸⁷ KIŠKIS, M. *Intelektinės nuosavybės teisinė apsauga elektroninėje erdvėje*. p. 58. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-17]. Internetinė prieiga:

<http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2011_Metodine_priemone_Intelektines_nuosavybes_teisine_apsauga.pdf>.

Minėtų technologijų dėka intelektinės nuosavybės pažeidimų kiekis išplito taip pat ir todėl, kad pažeidimus gali daryti kiekvienas interneto vartotojas, o sistema, galinti maksimaliai užtikrinti tokių pažeidimų identifikavimą, galėtų egzistuoti nebent hipotetiniu lygmeniu. Tarkime, knyga elektroniniu formatu yra teisėtai patalpinta internetinėje parduotuvėje. Vartotojai teisėtai tokias knygas įsigyja, o vėliau, pavyzdžiui *facebook* internetinėje platformoje, elektronine šios knygos versija pasidalina bendraminčių grupėje. Toks subjektas nesiekia jokių komercinių tikslų, tiesiog nori pasidalinti gera knyga ir suteikti galimybę ją perskaityti kitiems. Nors ATGTĮ, tarp atgaminimo apribojimų nėra aiškiai išreikšta aplinkybė, kad tokį kūrinį galima naudoti ne tik išimtinai savo reikmėms, bet ir pasidalinti su šeima ar kitais artimais žmonėmis (kai nėra komercinių tikslų), tačiau tokia sąlyga laikytina numanoma, ypač atsižvelgiant į tai, kad ji įtvirtinta ir kitų ES valstybių įstatymuose.⁸⁸ Atsižvelgiant į tokias sąlygas, minėtos situacijos kontekste keliamas klausimas, ar *facebook* draugai, bendraminčių grupė gali būti laikoma artimais žmonėmis, su kuriais toks dalinimasis skaitmenine knyga būtų pateisinamas?⁸⁹

3.2.3D kopijavimo technologija

Galima išskirti ir kitus XXI a. šaltinius, keliančius grėsmę intelektinės nuosavybės savininkų teisių apsaugai, vienas jų – 3D kopijavimo technologija. Žinoma, ši naujovė neatsiejama nuo ankstesniame skirsnyje aptartų skaitmeninių technologijų, nes visų pirma, vartotojai gali lengvai ieškoti ir pasiekti norimą nukopijuoti objektą, o antra, 3D spausdinimas prasideda arba nuo skaitmeninio failo, kuriame spausdinamas objektas skaitmeniškai formuojamas naudojant 3D spausdinimo programinę įrangą arba 3D skaitytuvu.⁹⁰ Atsižvelgiant į tai, kad šios dalies tikslas nėra išanalizuoti gamybos procesą, siekiant toliau nagrinėti šios technologijos keliamas problemas, bus aptartas tik pats gamybos principas. Taigi, suformavus skaitmeninį norimo atgaminti objekto failą, jis eksportuojamas į 3D spausdintuvą, kur naudojant tam skirtą programinę įrangą, skaitmeninis modelis paverčiamas fiziniu objektu.⁹¹ Jau dabar neabejojama, kad kartu su šia technologija ateis ir didelės teigiamos permamos. Ji apima įvairias sritis, pradedant vaistų, rūbų, automobilių dalių ir kitų produktų gamyba. Kaip teigia prof. Michal S. Gal,

⁸⁸ Žr. Vokietijos autorių teisių įstatymas, Šveicarijos autorių teisių įstatymas.

⁸⁹ Pavyzdžiui, Lenkijos autorių teisių įstatymo 23 str. 2 d. numatyta, kad privačiu naudojimu bus laikomi ir tie atvejai kai kopija naudojama asmenų, susijusių šeimos, giminystės ar kitais socialiniais ryšiais. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-03-08]. Internetinė prieiga: <https://en.wikisource.org/wiki/Polish_Copyright_Law>.

⁹⁰ WIPO MAGAZINE. 3 D printing and IP law, 2017. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-03-08]. Internetinė prieiga: <https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2017/01/article_0006.html>.

⁹¹ *Ibidem*.

šios technologijos pažanga meta iššūkį daugeliui prielaidų apie rinkų veikimą, įskaitant projektavimą, gamybą, surinkimą ir sandėliavimą. Kai kurioms prekėms tiekti nebereikės gamyklų, sandėlių ir paskirstymo tinklų. Pakaks 3D kopijavimo aparato, jo galimybes atitinkančio dizaino ir neapdorotų spausdinimo medžiagų.⁹² Tačiau jau dabar straipsniuose bei moksliniuose darbuose išreiškiamas susirūpinimas dėl teisės aktuose numatytos apsaugos, keliami klausimai ir konkrečiai dėl dizaino bei prekių ženklų apsaugos.⁹³ Žemiau pateiktoje nuotraukoje galima matyti 3D kopijavimo technologija pagamintą aprangą.

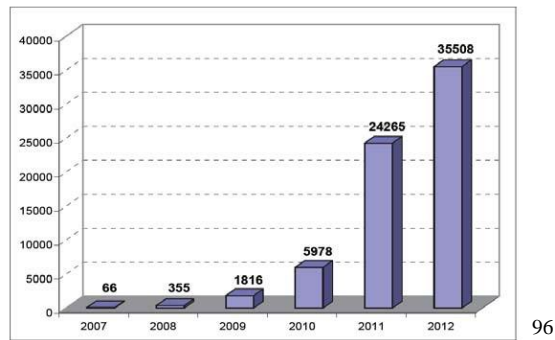
Iki šiol 3D kopijavimo technologijos įtaka mados industrijai buvo išimtinai teigiama, tačiau taip yra tik iki tol, kol šia technologija masiškai nepradėjo naudotis vartotojai.⁹⁵ Tokia situacija nėra hipotetinė, nes 3D kopijavimo aparatų įsigijimas asmeniniam naudojimui sparčiai auga nuo 2007 m.

⁹² MICHAL S. GAL. *3 D Challenges: Ensuring Competition and Innovation in 3 D Printing*. Vanderbilt Journal of Entertainment & Technology Lw, Vol. 20, No. 102, 2019, p. 2.

⁹³ WIPO MAGAZINE. *3D printing and IP law*, 2017. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-19]. Internetinė prieiga: <https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2017/01/article_0006.html>.

⁹⁴ 3D Oscilian suknelė, kurią sukūrė threeASFOUR bendradarbiaudami su „Travis Fitch“, 3D spausdinimo kompanija „Stratasys“ (pirmaujanti 3 D kopijavimo įmonė, įsikūrusi JAV). Ši apranga buvo pademonstruota „New York Fashion Week“, 2016 m. (Nuotrauka: Elisabet Davids, Jan Klier).

⁹⁵ LUCZKOW M. ANNA. *Haute Off the Press: Refashioning Copyright Law to Protect American Fashion Designs from the Economic Threat of 3 D Printing*. Minnesota Law Review, 2016, p. 1131.

96

Jau aišku, kad ši technologija yra pajėgi pagaminti idealias kopijas, taigi, pasinaudoję priemonėmis prieš įvairių prekių ženklų bei gaminių dizaino, vartotojai galės asmeniniam naudojimui (nesant komercinių tikslų) pasigaminti įvairaus pobūdžio gaminius. Tokiu atveju kyla nemažai klausimų, susijusių su prekių ženklo vardo kūrimo investicijomis, prabangos prekėmis.

Tiek Tarybos reglamento dėl Bendrijos dizaino 20 str., tiek DĮ 37 str. įtvirtinta vartotojų teisė tam tikrą saugomą dizainą naudoti ar gaminti savo poreikiams tenkinti, kai tokie poreikiai yra nekomerciniai.⁹⁷ Taigi, vadovaujantis šiomis nuostatomis, vartotojai, naudodamiesi 3D kopijavimo technologija, nevaržomai gali gaminti dizaino ar prekių ženklų teisės saugomus objektus ir naudoti juos asmeniniams poreikiams tenkinti. Nenaudojant 3D technologijos tokie atvejai galėtų būti laikomi pavieniais, tačiau šios technologijos pagalba, masinė gamyba galėtų daryti tam tikrą poveikį ne tik turtingiems intelektualinės nuosavybės teisių subjektų interesams, bet tam tikra prasme ir neturtingiems.

⁹⁶ LI, P. *et al. Intellectual Property and 3D Printing: A Case Study on 3 D Chocolate Printing*. *Journal of Intellectual Property Law and Practice* 322-322, 2015, p. 4.

⁹⁷ Žr. Lietuvos Respublikos dizaino įstatymas. *Valstybės žinios* 2002, Nr. 112-4980. Taip pat Tarybos reglamentas (EB) Nr. 6/2002, 2001m. gruodžio 12 d. dėl Bendrijos dizaino.

4. Neturtinių teisių apsaugos problemos atskiruose intelektinės nuosavybės srityse ir jų sprendimo būdai

Intelektinės nuosavybės teisė nėra vientisa, todėl intelektinė nuosavybė paprastai skiriama į dvi intelektinės nuosavybės objektų naudojimo sritis ir teisinės apsaugos ypatumais besiskiriančias rūšis – autorių teisę ir pramoninės nuosavybės teisę.⁹⁸ Kiekvienai šių rūšių priskiriami atskiri intelektinės nuosavybės objektai, tokie kaip literatūros ir meno, audiovizualiniai kūriniai, prekių ženklai, pramoninis dizainas, komercinės paslaptys, juridinių asmenų pavadinimai ir kiti. Siekiant aptarti tiek autorių teisei, tiek pramoninės nuosavybės teisei būdingas problemas, plačiau bus nagrinėjami specifiniai aspektai, susiję su prekių ženklais ir muzikos kūriniais.

4.1.Reputaciją turinčių prekių ženklų neliečiamybė

Prekių ženklai yra vienas iš pramoninės nuosavybės institutų. Rinkoje prekių ženklų galima rasti įvairiausių, sudarytų iš žodžių, įskaitant asmenvardžius piešinių, raidžių, skaitmenų, spalvų, išorės prekių ar prekių pakuotės formos, garsų⁹⁹ ar net kvapo.¹⁰⁰

Daugelyje mokslinių darbų išskiriama neginčijama identifikacinė prekių ženklo paskirtis – atskirti vieną verslo subjektą arba jo prekes ar paslaugas nuo kito verslo subjekto ar jo prekių ar paslaugų.¹⁰¹ Tačiau prekių ženklas atlieka ir kitas funkcijas – garantijos¹⁰², kilmės nustatymo, kokybės funkcijas.¹⁰³ Dėl šios priežasties teisė uždrausti kitiems asmenims naudoti tapačius ar panašius žymenis, nesant suklaudinimo tikimybės, prekių ženklų savininkams gali būti suteikta jeigu pripažįstama, kad tokie prekių ženklai atlieka ne vien identifikacinę funkciją.¹⁰⁴ Geros ir kokybiškos produkcijos gamintojų, aukšto lygio paslaugų tiekėjų prekių ženklai taip pat gali būti plačiai žinomi, turėti reputaciją arba būti laikomi, pavyzdžiui, prabangos prekių ženklais. Atsižvelgdami į tokį prekių ženklą, vartotojai gali tikėtis atitinkamos prekių ar paslaugų kokybės, kainos, aptarnavimo ir panašiai. Dažnai turinčių reputaciją prekių ženklų savininkai, frančizės ar platinimo

⁹⁸ STONKIENĖ, M. *Intelektinės nuosavybės teisė. Autorių teisė*. Vilnius, 2011. p. 28-29.

⁹⁹ Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2017/1001 dėl Europos Sąjungos prekių ženklo. 4 straipsnis.

¹⁰⁰ Antrosios Apeliacinės Tarybos 1999 m. vasario 11 d. sprendimas byloje Nr. R 156/1998-2.

¹⁰¹ TRUSKAITĖ, J. *Komercinių žymenų teisinės apsaugos problemos*. Daktaro disertacija, Vilnius 2009, p. 205.

¹⁰² FAZZAANI, L., HART, T. *Intellectual property. Palgrave law masters, third edition*, 2004, p. 76.

¹⁰³ Decision of the Court of Appeal in Case Philips Electronics bv v. Remington Consumer Products No. C-299/99, 2002

¹⁰⁴ TRUSKAITĖ, J. *Komercinių žymenų teisinės apsaugos problemos*. Daktaro disertacija, Vilnius 2009, p. 205.

sutartyse numato specialius reikalavimus, kurių būtina laikytis. Tokie reikalavimai gali būti susiję su prдавimo vieta, internetinio puslapio įvaizdžiu, nuolaidomis ir kitais apribojimais, būtinais siekiant kelti ar palaikyti tam tikrą prekių ženklo reputaciją bei išlaikyti įvaizdį prieš vartotojus.¹⁰⁵ Prekių ženklo reputacija gali būti sukurta per ilgą prekių ženklo naudojimo laiką arba per aktyvią ir įtaigią reklamos kompaniją, nors prekė, žymima minėtu prekių ženklu, gali kokybiškai ir neišsiskirti iš konkurentų gaminamu analogiškų prekių.¹⁰⁶ Taigi, prekių savininkai, vystydami prekių ženklą bei siekdami sukurti ar palaikyti atitinkamą reputaciją, investuoja į tai laiką, finansus, rengia specialias sutartis, tikrina jų vykdymą. Prekių ženkilai taip pat yra svarbūs komercinės veiklos elementai. Kokybiškas ar (ir) plačiai žinomas ženklas labai padidina gaminių bei paslaugų konkurencingumą ir kainą (iki 15 % ir daugiau). Žinomas prekių ženklas jį perleidžiant vertinamas didele suma, pvz: Coca-cola – apie 67, McDonald's – apie 25, Marlboro – apie 22, Microsoft – apie 62 milijardus JAV dolerių.¹⁰⁷

Įstatyme išsamiai aptarti ir ženklo neteisėto naudojimo veiksmai, kuriuos ženklo savininkas gali uždrausti. PŽĮ 14 straipsnyje nustatyta prekių ženklo savininko teisė drausti kitiems asmenims, vykdančioms komercinę veiklą, naudoti prekių ženklą prekėms ar paslaugoms žymėti jei žymuo yra tapatus ar panašus ankstesniam prekių ženkliui ir juo žymimos prekės ar paslaugos yra tapačios ar panašios ir dėl to gali kilti visuomenės suklaidinimo tikimybė, taip pat, jei prekių ženklas turi reputaciją, draudžiamas tapataus ar panašaus prekių ženklo naudojimas net nepanašioms prekėms ar paslaugoms žymėti jei tokiu būdu būtų nesąžiningai pasinaudojama ženklo pranašumais, pažeidžiamas skiriamasis ženklo požymis arba pakenkiama ženklo reputacijai.¹⁰⁸ Šioje įstatymo nuostatoje svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad toks naudojimas laikomas pažeidžiančiu prekių ženklo savininko interesus tik tokiu atveju, jei taptus ar panašus ženklas naudojamas komercinėje veikloje. Mokslinėje literatūroje taip pat laikomasi šiai įstatymo nuostatai pritariančio požiūrio aiškiai nurodant, kad prekių ženklo savininko teises pažeidžiančiu elgesiu negali būti laikomi tokie veiksmai, kai ženklas naudojamas asmeniniams ar buitiniams interesams tenkinti.¹⁰⁹ Tačiau iš kitos pusės teigiama, kad tokių žymių prekių

¹⁰⁵ Tokių apribojimų leidimas nustatytas Europos Komisijos vertikaliųjų apribojimų gairėse 2010/ C 130/01, pvz. 54 p.

¹⁰⁶ PRANEVIČIUS, G. Lietuvos Respublikos teisinio reglamentavimo dėl plačiai žinomų ir reputaciją turinčių prekių ženklų suderinamumas su Europos Sąjungos teise. Jurisprudencija, 2003, p. 81.

¹⁰⁷ KASPERAVIČIUS, P., ULOZAS R. V. *Intelektinė nuosavybė*. VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2007, p. 116.

¹⁰⁸ Žr. Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatymo 14 str. 1 d. 1-3 p.

¹⁰⁹ JACOB, R., ALEXANDER, D., LANE, L. *A guide to Intellectual Property*. 5th edition. Sweet & Maxwell, London, 2004, p. 90.

ženklų, kaip „GUCCI“ ar „CHANEL“ naudojimas net žaislams, maisto produktams ar kitoms, su šiais ženklais nesusijusioms, prekėms ar paslaugoms žymėti bus laikomas žalingu ir kenkiančiu prekių ženklui.¹¹⁰ JAV mokslininkas F. I. Schechter teigia, kad platesnis požiūris į prekių ženklo funkcijas lemia ir platesnį jo apsaugos suvokimą. Savo teorijoje jis išdėstė poziciją, kad šiuolaikinio prekių ženklo vertę nulemia jo „gebėjimas parduoti prekes“, toks gebėjimas priklauso nuo prekių ženklo psichologinės galios vartotojams, ne vien nuo prekių, kuriomis jis naudojamas, savybių, bet lygiai taip pat ir nuo jo paties unikalumo bei ypatingumo. Jis taip pat pažymėjo, kad šios prekių ženklo savybės (unikalumas ir ypatingumas) gali būti sugadinamos arba pažeidžiamos naudojant jį kitoms prekėms žymėti, o jo teisinės apsaugos laipsnis turi priklausyti nuo to, kiek jo savininko pastangų ir išradingumo dėka jis yra faktiškai tapęs unikaliu.¹¹¹

Taigi, teisės aktuose aiškiai įtvirtinta, kad reputaciją turinčio prekių ženklo savininkas gali uždrausti kitam subjektui komercinėje veikloje naudoti žymenį, tapatų ar panašų į reputaciją turintį prekių ženklą, jei tokiu naudojimu būtų nesąžiningai pasinaudojama ženklo skiriamuoju požymiu ar reputacija arba kenkiama jo reputacijai ar skiriamajam požymiui.¹¹² Panaši nuostata įtvirtinta ir dėl plačiai žinomų prekių ženklų.¹¹³ Nagrinėjant šias nuostatas svarbu nustatyti sąvokos „komercinė veikla“ svarbą bendrame reputaciją turinčio ar plačiai žinomo prekių ženklo naudojimo kontekste. Šiuo atveju išskiriama, kad naudojant reputaciją turintį prekių ženklą gali kilti dvejopi padariniai - galima pasinaudoti esama reputacija arba jai pakenkti, plačiai žinomo prekių ženklo atveju galima pažeisti ir prekių ženklo savininko teises. Pasinaudojimas reputaciją turinčio prekių ženklo arba prabangos ženklo vardu išties neatsiejamas nuo komercinės veiklos, nes pats žodis pasinaudojimas šiame kontekste reiškia komercinius tikslus. Tačiau nagrinėtinas klausimas ar žala prekių ženklo reputacijai ar jo skiriamajam požymiui gali būti padaroma tik jį naudojant komercinėje veikloje? Atsakius į šį klausimą galėtų būti analizuojamas dar vienas klausimas, ar reputacija yra turtinis interesas?

Siekiant tinkamai atsakyti į pirmąjį klausimą, galima išanalizuoti hipotetinę situaciją, kuri kiltų pritaikius ankstesnėje dalyje aptartą 3D technologiją. Tarkime, sparčiai

¹¹⁰ *Ibidem.* p. 89.

¹¹¹ Schechter, F. I. *The Rational Basis for Trademark Protection*. Harvard Law Review, Vo. XL., 1927, p. 831.

¹¹² Žr. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2017/1001 dėl Europos Sąjungos prekių ženklo. 9 straipsnis; LR prekių ženklų įstatymas 14 straipsnis.

¹¹³ Žr. LR prekių ženklų įstatymo 14 str. 7 d., kurioje taip pat nustatyta, kad Plačiai žinomo ženklo savininkas taip pat turi teisę uždrausti kitiems asmenims be jo sutikimo naudoti pramoninėje ar komercinėje veikloje bet kurį žymenį, kurį galima palaikyti plačiai žinomo ženklo atgaminiumi, imitacija ar vertimu ir kuris gali suklaidinti arba dėl kurio naudojimo gali būti daroma žala prekių ženklo savininko teisėms. Šiuo atveju vėl išryškinama komercinės ar pramoninės veiklos svarba.

vystantis 3D kopijavimo aparatų įsigijimo asmeniniam naudojimui tendencijai bei esant puikiai galimybei skaitmeninėje erdvėje rasti norimą dizainą ar prekių ženklą, vartotojai be jokių apribojimų galėtų atgaminti bet kokias kopijas. Įstatymuose tiesiogiai įtvirtina, kad draudžiamas tik toks prekių ženklo naudojimas, jei juo disponuojama komercinėje veikloje. Civilinėje teisėje privačiame sektoriuje galioja dispozityvus principas „leidžiama viskas, kas nėra tiesiogiai uždrausta“,¹¹⁴ taigi masiškai pradėjus gaminti bei asmeniniams poreikiams naudoti įvairius prabangos ar plačiai žinomus ženklus, jų savininkai net neturėtų teisinės priemonės, kurios galėtų būti imamosi jei vartotojai, naudotų prekių ženklą tokiu būdu, kuris kenktų prekių ženklo reputacijai, pavyzdžiui, prekių ženklo naudojimas prastos kokybės objektams žymėti, taip pat objektams, kurie nesusiję su prekių ženklo savininko platinamomis prekėmis arba tokiems objektams, kurių naudojimas prieštarauja prekių ženklo savininko skleidžiamoms idėjoms (tarkime, plastiko, odos, kailio naudojimas). Panašus klausimas buvo nagrinėtas Europos Sąjungos intelektinės nuosavybės tarnybos (toliau – EUIPO) HOLLYWOOD byloje.¹¹⁵ Prekių ženklo HOLLYWOOD, skirto žymėti kramtomajai gumai, savininkas siekė uždrausti pareiškėjui registruoti tokį patį prekių ženklą tabako gaminiais bei žiebtuvėliams žymėti. Pagrindinis argumentas buvo tai, kad vartotojai šį prekių ženklą sieja su sveikata, jaunyste, dinamiškumu ir jei tapatus ženklas bus pradėtas naudoti gaminiais, kurie visuomenėje vertinami priešaringai, žymėti, tokiu atveju bus padaryta žala prekių ženklo reputacijai. Kaip jau buvo minėta anksčiau, prabangos ar reputaciją turinčių prekių ženklų savininkai investuoja į atitinkamą jų vystymą ir įvaizdžio palaikymą, taip pat orientuojasi į tam tikrą vartotoją ir siekia visuomenėje palaikyti atitinkamą įvaizdį. Taigi, tokiam teisėtam prekių ženklų kopijavimui ir naudojimui tapus masiniu, manoma, kad galėtų būti daroma ne mažiau didelė žala plačiai žinomo ar prabangos prekių ženklo reputacijai nei ta, kuri yra įstatymų draudžiama, t. y. prekių ženklus naudojant komercinėje veikloje. Nagrinėjamo klausimo kontekste taip pat galima pritarti pozicijai, kurios laikomasi Didžiojoje Britanijoje. Čia reputaciją turinčių prekių ženklų ginčiuose ginamu objektu laikoma ne nuosavybė į žymenį, o nuosavybė į verslo reputaciją bei prestižą.¹¹⁶ Taigi, atsakant į pirmąjį klausimą, būtų galima abejoti įstatymuose netiesiogiai įtvirtintu teiginiu, kad neigiamas poveikis prekių ženklo reputacijai gali būti daromas tik naudojant jį komercinėje veikloje,

¹¹⁴ VAIŠVILA, A. *Teisės teorijos vadovėlis*. Justitia, Vilnius 2000, p. 161.

¹¹⁵ EUIPO Apeliacinio skyriaus 2002 m. sprendimas byloje Nr. R 283/1999-3 *Hollywood SAS v. Souza Cruz SA*.

¹¹⁶ KITCHIN, D., *et al. Kerly's Law of Trade Marks and Trade Names. Fourteenth edition*. Swwt & Maxwell, London 2005, p. 445.

taip ignoruojant faktą, kad masiškai gaminant ir asmeniniams poreikiams naudojant prabangos prekių ženklą taip pat gali būti daroma prestižui bei reputacijai.

Toliau nagrinėtinas antrasis klausimas, dėl pačios reputacijos aiškinimo. CK 1.114 str. aiškiai pažymėta, kad dalykinė reputacija priskiriama prie asmens neturtinių teisių ir vertybių.¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas suformavo apibrėžimą, kad dalykinė reputacija suprantama kaip geras vardas, teigiamas vertinimas ir požiūris visuomenėje, verslo aplinkoje.¹¹⁸ Taigi natūraliai kyla klausimas ar tokiam neturtiniam gėriui, kaip reputacija, neigiamas poveikis negali būti daromas ir asmeniniam poreikiui atgaminant tam tikrus prekių ženklus. Kaip jau buvo minėta, PŽĮ nėra numatyta galimybė prekių ženklus atgaminti bei naudoti asmeniniams ar buitiniams poreikiams tenkinti, tačiau prie veiksmų, kuriuos gali drausti reputaciją turinčių prekių ženklų savininkas, numatyta tik tai, kad tokie neigiami veiksmai turi būti atliekami vykdant komercinę veiklą. Atsižvelgiant į tai, kad klausimas dėl prekių ženklų naudojimo nekomercinėje veikloje nėra reglamentuotas, vartotojas gali prekių ženklą atgaminti ir naudoti jį asmeniniams poreikiams tenkinti, pavyzdžiui, dėvėti viešumoje. Sistemiškai vertinant PŽĮ ir CK nuostatas tampa neaiškus reikalavimas, kad, siekiant apginti savo neturtinius interesus, žala jiems turi būti daroma tik komercinėje veikloje. Tokios išvalgos pagrįstumą taip pat patvirtina ir CK 1.115 str. kuriame paaiškinta, kad asmeninės neturtinės teisės yra ekonominio turinio neturtinės ir neatskiriama susijusios su jų turėtoju.¹¹⁹ Taigi pats teisių pobūdis ir jų prigimtis nėra tiesiogiai susijusios su komercine veikla.

Toks reglamentavimas galimai atspindi patį požiūrį į prekių ženklus bei kitas pramoninės nuosavybės rūšis. Teisinėje doktrinoje galima rasti kategoriškų požiūrių, kad kitos intelektinės nuosavybės teisės, tokios kaip prekių ženklai, firmų vardai, geografinės nuorodos, yra prekių ir paslaugų diferencijavimo priemonės, o ne kūrybos ir inovacijų plėtros socialiniai mechanizmai.¹²⁰ Toks požiūris prekių ženklų atžvilgiu vertintinas kritiškai, nes kai kurie prekių ženklai, ypač grafiniai, ar pasižymintys tam tikra specifine žodžių, raidžių ar skaičių seka, turėtų būti laikomi kūrybinės veiklos rezultatais, kurių reputacija kartu su kitais neturtiniais interesais turėtų būti ginama.

¹¹⁷ Žr. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-630.

¹¹⁹ Žr. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

¹²⁰ KIŠKIS, M. *Intelektinės nuosavybės teisinė apsauga elektroninėje erdvėje*. p. 16. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-17]. Internetinė prieiga: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2011_Metodine_priemone_Intelektines_nuosavybes_teisine_apsauga.pdf.

4.1.1. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.24 straipsnio taikymo galimybės

Kyla rizika, kad esamas netobulas reglamentavimas gali sukelti ženklias neigiamas pasekmes – vietoje inovacijų bei žinių ekonomikos skatinimo, apsunkins jos raidą.¹²¹ Atsižvelgiant į masinį teisės aktų koregavimą, manoma, kad nėra būtina priimti naujų įstatymų ar juos nuolat tobulinti, o susidarius teisines problemas galima spręsti kūrybiškai, vadovaujantis CK 2.24 str. nuostatomis.

Prekių ženklai paprastai yra komercinės veiklos dalis, kuri, kaip jau buvo minėta, atlieka ir identifikavimo funkciją. Paprastai plačiai žinomų, reputaciją turinčių ar prabangos prekių ženklų savininkai yra juridiniai asmenys.¹²² Nors dažnai neigiama, kad prekių ženklo savininkui gali būti padaroma neturtinė žala, susijusi su emociniais išgyvenimais, fiziniu skausmu, nutrūkusiais verslo santykiais, visgi pripažįstama, kad kai kenkiama prekių ženklo reputacijai, gali būti daroma žala ir pačio prekių ženklo savininko – juridinio asmens reputacijai.¹²³ Taigi, tokiu atveju gali būti tikslinga taikyti CK 2.24 str. Aptariamame straipsnyje įtvirtinta, kad ginant juridinio asmens reputaciją, gali būti taikomos teisės normos, reglamentuojančios asmens garbės ir orumo gynimą. Pagal neturtinių vertybių klasifikaciją, garbė ir orumas, dalykinė reputacija priskiriamos prie teisių, užtikrinančių asmens individualizaciją visuomenėje.¹²⁴ Tačiau reputacija savo esme kiek skiriasi nuo kitų neturtinių teisių, nes ji nėra išimtinai susijusi vien su neturtiniais juridinio asmens interesais. Lietuvos teismų praktikoje pažymima, kad šios neturtinės teisės pažeidimas gali daryti įtaką juridinio asmens finansinės padėties pablogėjimui bei pelno sumažėjimui.¹²⁵ Taigi, pripažįstama, kad žala daroma tiek turtingiems, tiek ir neturtingiems interesams.

Lietuvos Respublikos teismų praktikoje pažymėta, kad nagrinėjant juridinio asmens reputacijos pažeidimo klausimą pagal CK 2.24 str. įtvirtintas nuostatas, turi būti nustatytos žemiau išvardintos sąlygos: 1) žinių paskleidimo faktas; 2) faktas, jog paskleistos žinios yra apie juridinį asmenį; 3) faktas, jog paskleistos žinios žemina jo dalykinę reputaciją; 4) faktas, jog paskleistos žinios neatitinka tikrovės.¹²⁶ Toliau aptariama kiekviena iš šių

¹²¹ *Ibidem.* p. 51.

¹²² MIZARAS, V. *Naujoji prekių ženklų įstatymo redakcija: esminiai pokyčiai, kuriuos verta žinoti*. TeisėPro, 2018. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-17]. Internetinė prieiga: <<http://www.teise.pro/index.php/2018/12/05/v-mizaras-naujoji-prekiu-zenklu-istatymo-redakcija-esminiai-pokyciai-kuriuos-verta-zinoti/>>.

¹²³ *Ibidem.*

¹²⁴ CIRTAUTIENĖ, S. *Neturtinės žalos atlyginimas kaip neturtinių vertybių gynimo būdas*. Jurisprudencija 2005, p. 6.

¹²⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. rugsėjo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-189/2005.

¹²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-97/2011.

sąlygų bei jų taikymo galimybės ginant juridinio asmens reputaciją, kai daroma žala reputaciją turinčiam prekių ženklui.

Žinių paskleidimo faktas. Sąvoka „paskleidimas“, Civilinio kodekso 2.24 straipsnio prasme, reiškia tam tikros žinios apie juridinį asmenį perdavimą bet koku būdu: per visuomenės informavimo priemones, žodžiu, raštu, elektroniniu paštu, internetu vienam, keletui asmenų ar neapibrėžtam asmenų ratui.¹²⁷ Taigi, informacija gali būti paskleista bet kokiomis priemonėmis ir bet koku būdu, svarbu nustatyti faktą ar ji buvo perduota nesusijusiam trečiajam asmeniui.¹²⁸ Vertinant ar ši sąlyga galėtų būti tenkinama tais atvejais, kai daroma žala reputaciją turinčiam prekių ženklui, svarbu nustatyti koku būdu vartotojai galėtų skleisti informaciją apie prekių ženklą. Visų pirma, nesant specifinių reikalavimų, žalingos informacijos skleidimu galėtų būti laikomas prekių ženklo demonstravimas viešumoje arba socialiniuose tinkluose, pavyzdžiui, nuotraukos pavidalu. Tokia išvada daroma atsižvelgiant į tai, kad nėra numatyta konkretaus reikalavimo išsakyti informaciją raštu arba žodžiu, todėl manoma, kad informacija gali būti skleidžiama ir pasyviais veiksmais ją pristatant visuomenei ir taip sukuriant atitinkamą neigiamą įvaizdį.

Faktas, jog paskleista informacija yra apie juridinį asmenį. Kad šis faktas būtų nustatytas, pakanka įrodyti, jog iš tam tikrų paskleistų duomenų aplinkiniai asmenys gali atpažinti ir identifikuoti asmenį, apie kurį yra kalbama.¹²⁹ Taigi, nagrinėjamos situacijos kontekste, prekių ženklo demonstravimas galėtų būti laikomas pakankamu elgesiu, leidžiančiu identifikuoti jo savininką – juridinį asmenį.

Faktas, jog paskleistos žinios žemina jo dalykinę reputaciją. Žeminančiomis laikytinos tokios žinios, kurios priskiria bruožus, poelgius ar požymius, neatitinkančius reikalavimų, keliamų konkrečiam subjektui.¹³⁰ Juridinio asmens dalykinė reputacija laikoma pažeista, jeigu įrodoma, kad dėl informacijos paskleidimo pasikeitė juridinio asmens veiklos ar jos rezultatų vertinimas, kad teigiamas vertinimas sumažėjo ar tapo neigiamas¹³¹. Tokį vertinimą yra akcentavęs ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.¹³² Atsižvelgiant į tai, kad dalykinės reputacijos gynimui taikomos tos pačios CK nuostatos

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-1270/2001

¹²⁸ Tokia išvada daroma atsižvelgiant į kitą Lietuvos teismų formuojamą praktiką, kur pažymima, kad informacijos paskleidimu nelaikomas jos perdavimas įmonės darbuotojams, pačiai įmonei ir pan.

¹²⁹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. balandžio 24 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-583-556/2017.

¹³⁰ PACEVIČIUS, Ž., MORKŪNAS, G. Įmonės dalykinė reputacija ir jos apsauga. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-20], internetinė prieiga <<http://vznotes.vz.lt/Newspaper/RA99.nsf/0/c12567cc0037eec1c22572dd0044bdc2>>.

¹³¹ *Ibidem.*

¹³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje UAB „NEO GROUP“ v. S. G., Nr. 3k-3-441/2010, kat. 27.12; 44.2.4.2.

kaip ir asmens garbės ar orumo gynimui, aktualus ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimo Nr. 1, šeštame punkte pateiktas išaiškinimas kas laikoma garbės ir orumo pažeidimu – „*Nustatant faktą, ar paskleistos žinios žemina asmens garbę ir orumą, gerą vardą, žinotina, kad žeminančiomis laikytinos tikrovės neatitinkančios žinios, kurios įstatymo, moralės, paprotinių normų laikymosi požiūriu pažeidžia asmens garbę ir orumą, gerą vardą visuomenėje; tai klaidinga ir diskredituojanti asmenį informacija, kurioje teigiama apie asmens padarytą teisės, moralės ar paprotinių normų pažeidimą, negarbingą poelgį, netinkamą elgesį buityje, šeimoje, viešajame gyvenime, nesąžiningą visuomeninę, gamybinę-ūkinę, komercinę veiklą ir pan.*”¹³³ Į faktą ar paskleistos žinios žemina juridinio asmens reputaciją matyt reikėtų žvelgti kūrybiškai, įvertinant prekių ženklų savininko teisę kurti prekių ženklą, o taip pat ir juridinio asmens įvaizdį. 3D kopijavimo technologijai tapus masiškai naudojama priemone, vartotojai galėtų prisidėti prie prekių ženklų kuriamo įvaizdžio iškraipymo ir taip daryti neigiamą poveikį juridinio asmens vertinimui visuomenėje. Pareiga įrodyti aplinkybę, kad paskleisti duomenys pažeidžia juridinio asmens reputaciją, tenka pačiam juridiniam asmeniui (ieškovui).¹³⁴ Taigi, jei prekių ženklų savininkas mano, kad tam tikras buitinis ar privatus prekių ženklų naudojimas prieštarauja, tarkime, jo skleidžiamoms idėjoms ar skleidžia klaidingą informaciją apie kokybę ar faktiškai daro kitokią žalą, jis turėtų teismui pateikti įrodymus, pagrindžiančius, kad dėl tokio elgesio pasikeitė ar gali pasikeisti likusių vartotojų požiūris į tą juridinį asmenį, kitaip tariant, kad bus pakenkta jo sukurtai reputacijai.

Faktas, jog paskleistos žinios neatitinka tikrovės. Visų pirma, pareiga pagrįsti informacijos teisingumą ar neteisingumą kyla ją paskleidusiam asmeniui, o ne tam, apie kurį ta informacija paskleista. Kitaip tariant, galioja prezumpcija, kad paskleista informacija yra neteisinga.¹³⁵ Šio reikalavimo atžvilgiu, CK 2.24 str. prekių ženklų savininko reputacijai apginti taikymas gali būti kiek komplikuoatas, nes informacija paprastai nėra skleidžiama tiesiogiai žodžiu ar raštu siekiant iššaukti tam tikrą neigiamą visuomenės požiūrį. Priešingai, labiau tikėtina, kad vartotojai, naudodami 3D technologiją tam tikriems prekių ženklams atgaminti ar gaminti tam tikrus objektus, pažymėtus reputaciją turinčiais prekių ženklais, net tik, kad nesieks žalos prekių ženklų savininkui, bet ir nesupras, kad tokia žala gali būti daroma. Taigi, tokios prezumpcijos galiojimas vėlgi

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr.1. Dėl LR civilinio kodekso 7, 71 straipsnių ir LR visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas.

¹³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2010 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-441/2010.

¹³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-141-690/2016.

panaikintų balansą tarp intelektualinės nuosavybės savininkų teisių bei vartotojų teisių, todėl manoma, kad šiuo atveju teisių balansas galėtų būti pasiekiamas taikant bendras Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso įrodinėjimo nuostatas.¹³⁶

Taigi, galima teigti, kad aukščiau išdėstytų reikalavimų taikymas galėtų būti laikomas tinkamu ginant ir atitinkamą reputaciją visuomenėje turinčio prekių ženklo savininko (juridinio asmens) reputaciją. Tokiu būdu, nekeičiant prekių ženklų įstatymo nuostatų, būtų galima įgyvendinti subjektų, kurie skleidžia tam tikrą žinią, kuria strategiją, investuoja laiką bei lėšas į tam tikrą prekių ženklo įvaizdį, neturtinius interesus, susijusius su jų kuriama reputacija visuomenėje. Bendrų civilinius teisinius santykius reglamentuojančių normų taikymas nėra nauja praktika Europos valstybėse. Vokietijoje, siekiant apsaugoti reputaciją turinčių prekių ženklų savininkų interesus taip pat gali būti taikomos ne specifinės prekių ženklų įstatymo nuostatos, o Civilinio kodekso 823 straipsnis, pagal kurį taikoma civilinė atsakomybė už tam tikrų subjektinių teisių, tokių kaip nuosavybės teisė, teisė į sveikatą, gyvybę, laisvę, pažeidimą.¹³⁷

4.2. Muzikos industrija ir asmeninių neturtinių teisių apsaugos problemos *Twitch*

Intelektinė nuosavybė šiais laikais tapo vienu svarbiausių diskusijų objektų, nes tai neatsiejama nuo pasaulio pažangos, tačiau asmeninės neturtinės autorių teisės vis dar paliekamos šešėlyje.¹³⁸ Vis dažniau galima atrasti straipsnių su skambiomis atlikėjų frazėmis „*Stop using my song*“ (liet. *nustokite naudoti mano muziką*)¹³⁹, arba kitų panašių muzikos industrijos atstovų prašymų ar pastebėjimų, susijusių su jų asmeninėmis neturtinėmis teisėmis bei interesais. Akivaizdu, kad atsižvelgiant į darbo pirmoje dalyje nagrinėtą kūrėjų, ypač autorių, ryšį su kūrinium, svarbu yra ne tik turtiniai interesai, tačiau ir neturtiniai, tokie kaip jų skleidžiama žinia, jų pačių vertinimas visuomenėje. Būtent todėl pastaruoju metu vis dažniau randama autorių ar atlikėjų pasisakymų prieš jų kūrinių naudojimą tam tikrose politinėse kampanijose.¹⁴⁰ Pritartina profesorės Mira T. Sundara Rajan išdėstytoms idėjoms apie asmenines neturtines autorių teises. Jos darbuose pažymima, kad asmeninių neturtinių teisių dėmesys nėra sutelktas į korporacijas ar komerciją, „*jų tikslas - nuo skulptūros iki dainos - suteikti teisinę apsaugą autoriaus teisei*

¹³⁶ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. 178 straipsnis. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.

¹³⁷ TRUSKAITĖ, J. *Komercinių žymenų teisinės apsaugos problemos*. Daktaro disertacija, Vilnius 2009, p. 210.

¹³⁸ RAJAN, M. T. S. *Moral rights: the future of copyright law?* *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 2019, p. 1.

¹³⁹ [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-15]. Internetinė prieiga: <<https://www.rollingstone.com/politics/politics-lists/stop-using-my-song-35-artists-who-fought-politicians-over-their-music-75611/>>.

¹⁴⁰ *Ibidem*.

būti pripažintam savo kūrinio kūrėju“.¹⁴¹ Jos išdėstytoms idėjoms taip pat pritariama ir todėl, kad nesilaikoma XXI a. paplitusio požiūrio į intelektinę teisę vien kaip į inovacijų, pažangos bei komercinių tikslų objektą. Mira T. Sundara Rajan taip pat pažymi, kad tam tikra prasme asmeninės neturtinės teisės taip pat gali apsaugoti kūrybinių darbų vientisumą, suteikdamos autoriams ir menininkams galimybę prieštarauti žalingam ar žeminančiam elgesiui su jų kūriniais.¹⁴² Kaip jau buvo minėta anksčiau, technologiniai pokyčiai padarė įtaką naujų verslo modelių atsiradimui, o kartu ir naujų teisinių santykių subjektų atsiradimui. Taigi, atsiradus internetui bei kitoms technologijoms, pasikeitė visa įprasta muzikos platinimo tinklų struktūra, atsirado naujos alternatyvios platformos, kurių dėka muzikos platinimas tapo paprastas ir prieinamas visiems vartotojams.¹⁴³ Kartu su šiais pokyčiais iš esmės pasikeitė ir kitos galimybės – vartotojai muzikos ar audiovizualinius kūrinius gali naudoti bet kuriuo metu ir pasirinktu būdu, taip pat tokius kūrinius tapo lengva kopijuoti, atsisiųsti bei keisti (iškraipyti). Pagrindiniai pokyčiai yra nulemti dviejų naujų verslo modelių, kuriuos derindami, vartotojai gali daryti neigiamą poveikį tiek turtinių, tiek ir asmeninių neturtinių autorių teisių apsaugai – tai tokie muzikos tarpininkai kaip *Spotify*, kurių pagalba vartotojai gali užsisakyti muzikos transliaciją bei tokios internetinės gyvos transliacijos (angl. *live-streaming*) platformos, kaip *Twitch*, kurių pagalba vartotojai gali tiesiogiai transliuoti autorių interesus pažeidžiantį turinį.

Problemų, susijusių su muzikos kūrinių naudojimu skaitmeninėje erdvėje, egzistuoja daug, tačiau šioje dalyje pasirinkta analizuoti jau anksčiau aptartą vieną naujausių gyvos transliacijos vaizdo platformą, keliančią nemažai klausimų dėl intelektinės nuosavybės pažeidimų. Pastaruoju metu *Twitch* tapo viena populiariausių gyvos transliacijos platformų, kuri turi daugiau nei tris milijonus mėnesinių transliuotojų ir daugiau nei penkiolika milijonų kasdieninių vartotojų.¹⁴⁴ Šios platformos pagalba platinamas įvairus turinys, įskaitant vaizdo žaidimų transliacijas, kortų žaidimus, mokomuosius vaizdo įrašus (angl. *craft tutorials*)¹⁴⁵ ar net futbolo varžybas.¹⁴⁶ Tačiau

¹⁴¹ RAJAN M. T. S. *Creative Commons: America's Moral Rights?* Fordham Intellectual Property, Media & Entertainment Law Journal, Vol. 21, p. 905, 2011, p. 909-910.

¹⁴² *Ibidem*

¹⁴³ TERAMOTO, S., LARASATI, D., JURČYS, P. *Diversity of distributed music and modern telecommunication technologies: a network perspective*. Kyushu University Legal Research Bulletin, Vol. 4, 2013, p. 3.

¹⁴⁴ Žr. 2019 m. duomenys. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-19]. Internetinė prieiga: <<https://videogamesstats.com/twitch-stats-facts/>>.

¹⁴⁵ JACOBSON E., M. *How Amazon's Twitch.tv Cheats Music Creators*. Forbes. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-20]. Internetinė prieiga: <<https://www.forbes.com/sites/legalentertainment/2018/07/31/how-amazons-twitch-tv-cheats-music-creators/#21ff9b9a16aa>>.

¹⁴⁶ [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-21]. Internetinė prieiga: <<https://www.bbc.com/news/technology-50809222>>.

nepaisant išaugusio šios svertinės populiarumo, jos „pagalba“ atliekama nemažai autorių ar atlikėjų teisių pažeidimų.

Visų pirma, nagrinėtinas klausimas dėl muzikos naudojimo kartu su tam tikru skleidžiamu turiniu. Kaip jau buvo nurodyta, nepaisant to, kad visuomenė yra susikcentravusi tik į technologinę pažangą bei turtines teises, autorių bei atlikėjų požiūris į kūrybą kiek keičiasi, labiau koncentruojamasi į asmeninėje autorių teisių teorijoje aptartą autoriaus ryšį su kūrinium, jo teisę kalbėti su vartotojais.¹⁴⁷ Tokią išvadą galima daryti atsižvelgiant į vis dažniau viešoje erdvėje nuskambančius atlikėjų bei autorių pasisakymus dėl politikos, smurto ar kitų visuomenei jautrių klausimų. Atitinkamai, natūralu, kad autoriai yra susirūpinę dėl kūrinių ar jų atlikimo naudojimo vienokiame ar kitokiame kontekste. Taigi, pirmoji problema, susijusi su *Twitch* platformoje vykdomais autorių teisių pažeidimais, yra neteisėtas muzikos kūrinių naudojimas tam tikrame, tarkime, smurtiniame ar kitame nepageidaujame kontekste. Teisiniuose straipsniuose jau buvo analizuota panaši situacija, aptariant vieno transliuotojo veiksmus internetinėje platformoje *Twitch*. Subjektas, žinomas slapyvardžiu „Ninja“ yra vienas populiariausių *Twitch* transliuotojų, *Forbes* duomenimis uždirbantis apie 500 000 JAV dolerių per mėnesį vien iš savo veiklos *Twitch*.¹⁴⁸ Ninja, kaip ir kiti internetinių platformų transliuotojai, savo veikloje naudoja įvairius muzikos kūrinius, kurių naudojimui teisių turėtojai nėra suteikę leidimo. Taigi tokiais neteisėtais veiksmais pažeidžiami turtiniai muzikos kūrėjų, atlikėjų ar teisių turėtojų interesai, nes nesant sutarčių transliuotojai nemoka atlyginimo autoriams už atitinkamų kūrinių naudojimą. Taip pat reikėtų apsvarstyti ar transliuotojas, kuris pakartotinai naudoja tam tikrą kūrinį kaip teminę dainą, tarkime, tais atvejais, kai laimimas žaidimas ir vaizdo žaidimų personažas atlieka tam tikrus pergalės veiksmus, nesukuria kūrėjo asociacijos su skleidžiamu turiniu (šiuo atveju žaidimu) arba jo pritarimo tam turiniui. Tokią situaciją galima sugretinti su atvejais, kai kūrėjai nepritardami politinėms pažiūroms prieštarauja jų kūrinių naudojimui politinėse kampanijose, taip siekdami išvengti nepageidaujamo jų asocijavimo su atitinkamomis politinėmis pažiūromis. Vadovaujantis ATGTĮ 14 str. bei Berno konvencijos 6bis str. 1 d., autorius turi teisę prieštarauti bet kokiam jo kūrinio iškraipymui, išdarymui ar kitam jo reputacijai ar garbei galinčiam padaryti žalos kūrinio naudojimui.¹⁴⁹ Taigi, nors tam tikrais atvejais tokie veiksmai ir laikytini neteisėtais bei

¹⁴⁷ MIZARAS, V. *Autorių teisė. I tomas, monografija*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 42.

¹⁴⁸ JACOBSON E., M. *How Amazon's Twitch.tv Cheats Music Creators*. Forbes. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-20]. Internetinė prieiga: <<https://www.forbes.com/sites/legalentertainment/2018/07/31/how-amazons-twitch-tv-cheats-music-creators/#21ff9b9a16aa>>.

¹⁴⁹ Žr. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 14 str. 1 d. 3 p. ir Berno konvencijos dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos 6bis str. 1 d.

pažeidžiančiais autoriaus ar atlikėjo asmeninius neturtinius interesus, jų kontrolė praktikoje yra beveik neįmanoma. Tai yra antroji problema, kuri bus toliau nagrinėjama.

Autorių bei atlikėjų asmeninių neturtinių teisių pažeidimų vykdymo kontrolė tam tikrais atvejais yra neįmanoma, nes pažeidimą galima aptikti tik tiesioginės transliacijos metu, kuri trunka vos kelias minutes. Taigi, atsižvelgiant į platformos vartotojų skaičių, pažeidimas gali būti vykdomas pakankamai dideliu mastu, tačiau pasibaigus transliacijai, pažeidimo įvykdymo fakto įrodymas tampa praktiškai neįmanomas. Taip pat pažeidimų yra labai daug, nes juos faktiškai gali vykdyti kiekvienas vartotojas. *Twitch* muzikos gairėse pateikiama nuoroda į Skaitmeninio tūkstantmečio autorių teisių įstatymo pranešimo gaires,¹⁵⁰ kur numatyta autoriaus ar autorių teisių subjekto teisė kreiptis į *Twitch* paskirtą autorių teisių agentą ir taip informuoti apie vykdomą autorių teisių pažeidimą, tačiau viename iš reikalavimų numatyta pateikti informaciją apie vykdomą pažeidimą – medžiagą, kuria galimai pažeidžiamos autoriaus teisės. Taip pat nurodyta, kad jei nepateikiama visa pažeidimui nustatyti reikiama informacija, įskaitant ir informaciją apie pažeidimą, *Twitch* gali nesiimti jokių veiksmų.¹⁵¹ Taigi, šiuo atveju yra ne tik sunku ar net neįmanoma identifikuoti visus galimai atliekamus pažeidimus, bet ir apsunkinama galimybė kreiptis dėl įvykdyto pažeidimo, nes vykstant trumpai gyvai transliacijai, nebelieka priegos prie autoriaus ar atlikėjo teises pažeidžiančio turinio.

Teisinėje doktrinoje klausimas dėl muzikos naudojimo internetinėje gyvo transliavimo platformoje *Twitch* jau yra nagrinėjamas.¹⁵² Galima rasti pozicijų, kad muzikos naudojimas gali būti pateisinamas pagal, pavyzdžiui, *fair use* doktriną. Tokių pozicijų išdėstymas bei laikymasis yra suprantamas, tačiau su juo negalima visiškai sutikti, nes vėlgi pamirštami neturtiniai autorių interesai, tokį naudojimą siekiant pateisinti per visuomeninės naudos prizmę. Tokios pozicijos laikymasis būdingas utilitarinės teisių teorijos, kuri ypač būdinga XXI a., šalininkams, tačiau siekiant visuomeninės naudos negalima pamiršti ir asmeninių teisių teorijoje įtvirtintos asmeninių neturtinių teisių svarbos.

Trečia, kyla klausimas ar toks muzikos kūrinų naudojimas, nepaisant to, kad jis yra viešas, gali būti laikomas naudojimu ar atgaminimu, skirtu asmeniniams poreikiams tenkinti. Šiuo atveju nagrinėtini keli klausimai: kas laikoma naudojimu asmeniniais tikslais ir kas laikoma kūrinio viešu paskelbimu.

¹⁵⁰ [Interraktyvus, žiūrėta 2020-02-15]. Internetinė prieiga: <<https://www.twitch.tv/p/legal/dmca-guidelines/>>.

¹⁵¹ *Ibidem*.

¹⁵² LARKEY, M. *Cooperative play: anticipating the problem of copyright infringement in the new business of live video game webcast*. Rutgers Journal of Law & Public Policy, 2015, p. 7.

Nors asmeninio naudojimo teisės arba, gal geriau sakyti, būdai, nėra tiksliai apibrėžti autorių teises reglamentuojančiame įstatyme, galima spręsti, kad jos apima skaitymą, klausymąsi, žiūrėjimą, asmeninį kopijavimą, privatų demonstravimą ir kopijos perkėlimą.¹⁵³ Teisė atlikti tokius veiksmus gali būti taikoma vartotojams, bibliotekininkams, taip pat instituciniams vartotojams, tokiems kaip verslo, vyriausybės, ne pelno siekiančios organizacijos ar kitos institucijos darbuotojai.¹⁵⁴ Taigi, asmeniniu naudojimu iš esmės laikomas bet koks kūrinio naudojimas ar atgaminimas išimtinai asmeniniams ir nekomerciniams poreikiams tenkinti.

Kūrinio viešu paskelbimu ATGTĮ prasme laikomi tokie veiksmai, kai kūrinys viešai perduodamas laidais, bevielio ryšio priemonėmis, įskaitant jo padarymą viešai prieinamu tokiu būdu, kad visuomenės nariai galėtų jį pasiekti individualiai pasirinktoje vietoje ir pasirinktu laiku.¹⁵⁵ Berno konvencijoje taip pat išaiškinta, kad paskelbimu nelaikomas dramos, dramos-muzikos, kinematografijos ar muzikos kūrinio atlikimas, viešas raiškūs literatūros kūrinio skaitymas, literatūros ar meno kūrinių perdavimas laidais ar transliavimas eteryje, meno kūrinio eksponavimas ir architektūros kūrinio pastatymas. Sprendžiant iš šių nuostatų, manoma, kad muzikos naudojimas žaidimų transliacijos metu negalėtų būti laikomas viešu kūrinio paskelbimu ir todėl neva nepažeistų kūrėjo asmeninių neturtinių teisių. Kita vertus, ESTT yra išaiškinęs, kad sąvoka „viešas paskelbimas“ turi būti suvokiama plačiaja prasme. Toks aiškinimas yra būtinas, siekiant nustatyti aukšto lygio autorių teisių apsaugą, leidžiančią jiems gauti teisingą atlyginimą už jų kūrinių panaudojimą, būtent, juos viešai skelbiant.¹⁵⁶

Taigi, daroma išvada, kad muzikos naudojimas gyvos žaidimų transliacijos metu galėtų būti laikomas kūrinio naudojimu ar atgaminimu asmeniniams poreikiams tenkinti. Tačiau sistemiškai aiškinant teisės aktų nuostatas¹⁵⁷ būtų galima daryti išvadą, kad autoriui ar atlikėjui suteikiama teisių apsauga nėra pakankama, nes, kaip jau minėta, ir tokiais veiksmais gali būti daroma didelė žala autoriaus asmeniniams neturtiniams, o kartu ir turtiniams interesams.

Nagrinėjant šį klausimą visgi būtų galima prieiti išvados, kad nors teisiniu reglamentavimu ir neužtikrinama tinkama autorių interesų apsauga, tačiau kiekvienu

¹⁵³ MEURER, M. J. *Price Discrimination, Personal Use and Piracy: Copyright Protection of Digital Works*. Buffalo Law Review, 1997 p. 13.

¹⁵⁴ *Ibidem*.

¹⁵⁵ Žr. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 1 str. 1 d. 46 p.

¹⁵⁶ ESTT 2006-12-07 sprendimas byloje C-306/05, Sociedad General de Autores y Editores de Espana v. Rafael Hoteles SA (2006), OJ C 331/5.

¹⁵⁷ Žr. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo nuostatas.

konkrečiu atveju vertinant ar neteisėtas dalijimasis būtų laikomas pažeidimu, galėtų priklausyti nuo to, kaip elgiamasi su asmeninėmis kopijomis.¹⁵⁸ Tačiau tokia praktika vis tik nebūtų užtikrinama efektyvi autorių teisių apsauga, todėl tolimesnėse šio darbo dalyse bus aptariamos ir kitos alternatyvios priemonės.

4.2.1. Galimi pusiausvyros derinimo įrankiai

Kaip jau buvo minėta ankstesniuose šio darbo skirsniuose, autorių teisių apribojimo tikslas, suteikiant vartotojams teisę atgaminti bei naudoti autorių teisių saugomus objektus, yra pasiekti pusiausvyrą tarp išimtinių teisių į intelektinės veiklos rezultatus bei visuomenės intereso naudotis kultūros vertybėmis, dalyvauti kultūriniame gyvenime bei tobulėti, naudojant kultūros ir mokslo pažangos rezultatus.¹⁵⁹ Nagrinėjama išimtis dėl intelektinės nuosavybės objektų atgaminimo bei naudojimo asmeniniams poreikiams tenkinti taip pat pateisinama ir negalėjimu kontroliuoti tokio pobūdžio vartotojų veiksmų. Atsižvelgiant į visą išanalizuotą literatūrą bei praktikoje kylančias problemas, visiškai sutinkama su prof. Vytauto Mizaro išreikštu susirūpinimu bei pozicija dėl esamų teisės aktų. Kaip profesorius pažymėjo, problema kyla iš to, jog „*esant labai pasikeitusiam visuomeninių santykių dalyvių elgesiui, norima pačius santykius, o kartu ir dalyvių elgesį ir toliau reguliuoti pagal standartinį – draudimų ir leidimų teisės metodą.*“¹⁶⁰ Tiek ES teisės aktuose, tiek juos įgyvendinančiuose nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtinti reikalavimai bei teisinis reglamentavimas iš esmės nepasikeitė nuo Berno konvencijoje įtvirtintų nuostatų – teisės aktai vis keičiami, papildant juos naujais subjektais bei nustatant jiems atsakomybę, tačiau esminės reglamentavimo gairės liko tapačios. Manytina, kad tokiu reglamentavimu visgi nepasiekama norimo rezultato, o teisės aktuose išivyrėja teisinis neaiškumas. Akivaizdu, kad vietoj technologijų, vartotojų interesų ir teisės derinimo, nustatant tam tikrus kompensacinius modelius ir supaprastinant teisinį reglamentavimą, vis dar naudojamos tais pačiais teisiniais instrumentais, pritaikytais XIX a.¹⁶¹ Teigiama, kad

¹⁵⁸ MEURER, M. J. *Price Discrimination, Personal Use and Piracy: Copyright Protection of Digital Works*. Buffalo Law Review, 1997 p. 13.

¹⁵⁹ RUDZINSKAS, A., ČEKANAČIUS, A. *Private copying exception in Lithuanian copyright law: compatibility with the European Union law after preliminary ruling in Padawan case*. Jurisprudence 2011, 18(1), p. 140.

¹⁶⁰ MIZARAS, V. *ES autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje direktyva: politikų bei lobistų kompromisas, galimai tapsiantis standartiniu eksperimentu visuomenei*. TeisėPro 2019. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-21]. Internetinė prieiga: <<http://www.teise.pro/index.php/2019/03/31/v-mizaras-es-autoriu-teisiu-bendroje-skaitmenineje-rinkoje-direktyva-politiku-bei-lobistu-kompromisas-galimai-tapsiantis-standartiniu-eksperimentu-visuomenei/>>.

¹⁶¹ *Ibidem*.

„Technologijos turi įprotį aplenkti net pačius lanksčiausius įstatymus.“¹⁶² Todėl manoma, kad įstatymų nuostatų paprastumas šiuo atveju būtų teisinio reglamentavimo privalumas. Atsižvelgiant į šias problemas, toliau bus nagrinėjami keli būdai, kurie galimai palengvintų vartotojų bei autorių asmeninių neturtinių interesų pusiausvyros derinimą.

4.2.1.1. Teisė ir ekonomika

Paprastai ekonominės teorijos pagrindine idėja laikoma tai, kad be autorių teisių apsaugos visuomenė sistemingai nustotų investuoti į meninę kūrybą.¹⁶³ Atsižvelgiant į tai, bei siekiant atlyginti autorių kūrybos kaštus, įstatymais nustatomi įvairūs apsaugos mechanizmai, kaip antai terminas, kurio metu saugomos kūrėjų teisės.¹⁶⁴ Moksliniuose darbuose taip pat aiškinama, kad ekonominė meninės ir intelektualinės kūrybos paskata, kuri yra Amerikos autorių teisių įstatymo pagrindas, negali būti suderinama su menininkų nesugebėjimu gauti paramą dėl jų kūrinių, nuo kurių menininkai yra finansiškai priklausomi, sugadinimo ar iškraipymo.¹⁶⁵ Puikus pavyzdys pateikiamas Richard A. Posner darbe, kur nurodyta, kad jei „Mickey Mouse“ (liet. *Peliukas Mikis*) būtų nesaugomas autorių teisių, dėl kopijų gausos, šis charakteris vartotojams galėtų greitai atsibosti ar net sukelti pasibjaurėjimą, dėl kurio sumažėtų paklausa, o taip pat ir bendrasis naudingumas.¹⁶⁶

Kaip jau minėta, tradicinis ekonominis intelektinės nuosavybės teisės metodas teisinėje doktrinoje labiau suprantamas kaip prieigos prie intelektinės nuosavybės objektų apribojimas, taip kūrėjams suteikiant teisę gauti tam tikras pajamas, suteikiant leidimą įvairiomis formomis naudoti intelektinės nuosavybės objektus.¹⁶⁷ Tačiau šių teisių suteikimas galėtų būti suvokiamas dvejopai – kaip kūrėjų teisė gauti finansinį atlyginimą už jų kūrinių naudojimą (pavyzdžiui, kaip valstybės subsidija), arba kaip ribota nuosavybės teisių sistema (pavyzdžiui, kaip autorių teisės), kuri suteikia teisę intelektinės nuosavybės kūrėjui kontroliuoti jo kūrinių naudojimą. Tačiau būtent pirmoji, atlygio sistema, galėtų būti laikoma tinkama tam tikra prasme užtikrinant kūrėjų asmeninius neturtinius interesus bei vartotojų teisę intelektinės nuosavybės objektus naudoti asmeniniais tikslais, o kartu ir

¹⁶² MEJIA, S. C. *Fair play: copyright issues and fair use in YouTube, „Let’s Play“ and videogame livestreams.* 2013, p. 7. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-21]. Internetinė prieiga: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2368615>.

¹⁶³ NEWMAN, J. M. *Copyright Freeconomics.* Vanderbilt Law Review, Vol. 66, 2013 p. 1415.

¹⁶⁴ Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos įstatymas. Valstybės žinios, 1999-06-09, Nr. 50-1598. Įstatymo 34 str. numatyta, kad autoriaus turtinės teisės galioja visą autoriaus gyvenimą ir 70 metų po jo mirties.

¹⁶⁵ Jungtinių Amerikos Valstijų Apeliacinio teismo 1976 m. birželio 30 d. sprendimas byloje Terry GILLIAM v. AMERICAN BROADCASTING COMPANIES, INC.

¹⁶⁶ POSNER, R. A. *Intellectual Property: The Law and Economics Approach.* Journal of Economic Perspectives – Volume 19, Number 2 – Spring 2005, p. 65.

¹⁶⁷ *Ibidem.* p. 57.

išsprendžiant teisės aktuose nustatyto reglamentavimo spragas bei trūkumus. Atlygio nustatymo sistema iš principo suteikia abu – ir paskatą, ir prieigą.

Ekonominės naudos metodas gali būti įžvelgiamas ir vertinant finansinius kaštus, kurie galėtų susidaryti kiekvieno kūrėjo ir vartotojo individualaus susitarimo metu, kuomet būtų nustatomos sąlygos bei aplinkybės, susijusios su kūrinio naudojimu ar atgaminimu. Tokie reikalavimai būtų pertekliniai, finansiškai apsunkinantys abi sutarties šalis. Atsižvelgiant į tai, kad ši tvarka greičiausiai būtų sunkiai įgyvendinama, o išlaidos būtų neproporcingai didelės,¹⁶⁸ kai kurie autoriai siūlo nustatyti ir kitokią autorių teisių apsaugą, skirtą tikslams, kurių neįgyvendina dabartinė autorių teisių sistema, užtikrinti, pavyzdžiui, valstybės subsidijas ar apdovanojimus.¹⁶⁹

Galimai kyla klausimas kaip ekonominė nauda gali būti siejama su asmeninių neturtinių autorių teisių apsauga. Atsakymas į šį klausimą slypi pirmoje darbo dalyje, kurioje buvo aptarti fundamentalūs bendrosios ir kontinentinės Europos teisės tradicijų skirtumai. Apibendrinant teisinę doktriną bei išdėstytas pozicijas, buvo padaryta išvada, kad bendrosios teisės tradicijos valstybėse nėra aiškios atskirties tarp turtinių ir asmeninių neturtinių intelektinės nuosavybės savininkų teisių, tačiau tai savaime negali eliminuoti pačių asmeninių neturtinių teisių, kaip pagrindinių žmogaus teisių egzistavimo. Bendrosios teisės tradicijos valstybėse įtvirtinta teisinė sistema iš esmės yra grindžiama utilitarine teisių teorija, kuri nepaisant gyvavusių filosofinių skirtumų, šiomis dienomis yra vis gajesnė ir kontinentinės Europos teisės tradicijos valstybėse. Iš to seka išvada, kad asmeninių neturtinių teisių apsauga vis dažniau ignoruojama arba suprantama kaip turtinių teisių bei interesų dalis, todėl ir šių interesų apsauga galėtų būti aiškinama būtent per ekonominės naudos prizmę, t. y. kompensuojant kūrėjų asmeninių neturtinių teisių pažeidimus būtent pinigine išraiška.

Toks kūrėjų asmeninių neturtinių teisių pažeidimų įvertinimas pinigine išraiška nėra naujas ar netinkamas pagal savo pobūdį. Praktikoje galima rasti daug bylų, kuriose reiškiami reikalavimai dėl neturtinės žalos atlyginimo, tarp jų ir bylos, susijusios su autorių asmeninių neturtinių teisių pažeidimais.¹⁷⁰ Vienintelis čia įžvelgiamas skirtumas galėtų būti toks, kad įstatymuose bei teismų praktikoje neturtinės žalos atlyginimo klausimai nagrinėjami tuomet, kai nustatomas tokios žalos padarymo faktas arba dėl jos kreipiamasi. Siekiant prevenciškai užtikrinti asmeninių neturtinių teisių apsaugą, būtų atlyginama žala

¹⁶⁸ MEURER, M. J. *Price Discrimination, Personal Use and Piracy: Copyright Protection of Digital Works*. Buffalo Law Review, 1997 p. 13.

¹⁶⁹ GOLDSTEIN, P., *et al. Intellectual property rights in an age of electronics and information*. U. S. Government Printing Office, Washington, DC 20402, 1986 p. 287.

¹⁷⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-595-881/2019.

ne dėl konkretaus pažeidimo atvejo, o dėl to, kad esamu reglamentavimu negebama užtikrinti tinkamos šių interesų apsaugos.

Literatūroje randama ir priešingų autorių nuomonių, kur teigiama, kad, siekiant išvengti kūrybos ir inovacijų slopinimo, intelektinės nuosavybės teisės turėtų galioti tiek, kiek pakanka atgauti investicijas ir uždirbti adekvatu pelną, po to intelektinė nuosavybė turėtų tapti viešai prieinama ir laisvai panaudojama naujai kūrybai ir inovacijoms.¹⁷¹

Mokslinėje doktrinoje jau keliami klausimai dėl kardinaliai naujos autorių teisių apsaugos sistemos, kuri būtų pagrįsta visuomenės laisve bei valstybių parama kūrėjams.¹⁷² Su tokiomis idėjomis visiškai sutinkama, nes dabar egzistuojanti „draudimų“ bei „leidimų“ principu pagrįsta sistema negeba žengti su besikeičiančiomis technologijomis, todėl ji turėtų būti pakeista paprastesne, pagrįsta interesų pusiausvyros derinimu, sistema. Kaip daugumoje mokslinių darbų pažymima, vienu pagrindinių intelektinės nuosavybės kūrimo bei apsaugos tikslų yra technologinė pažanga ir inovacijos. Todėl manoma, kad būtent laisvė bei parama yra esminės sąvokos vedančios į pusiausvyrą, kur būtų skatinama kūryba bei pažanga ir už tai tinkamai atsiskaitoma su kūrėjais.

4.2.1.2. Creative Commons licencijų taikymas

Pasauliui ir visuomenei susikoncentravus tik į inovacijų raidą bei ekonominę naudą, atgijo neturtinių teisių apsaugos įgyvendinimo klausimai, kartu su „*copyleft*“ judėjimu, kurio pagrindinis tikslas – kūrinius paversti prieinamus visai visuomenei be autorių teisių įstatymo apribojimų. Šio judėjimo pagrindinės idėjos ypač atsispindi prof. Lawrence Lessig *Creative Commons* (liet. *kūrybinių bendrijų*) iniciatyvoje, kuria atsisakoma tam tikrų autorių teisių, kaip tarkime, atlyginimo.¹⁷³ Dar 2001 m. JAV įvairių intelektinės nuosavybės bei interneto specialistų grupė išvelgė lankstesnės autorių teisių sistemos poreikį. Buvo nutarta, kad ši idėja galėtų būti įgyvendinta įtvirtinant ne „visų teisių apsaugą“ (ang. *All Rights Reserved*), o „kai kurių teisių apsaugą“ (angl. *Some Rights Reserved*). Tokia idėja sparčiai paplito visame pasaulyje, o 2014 m. buvo įgyvendinta ir Lietuvoje.¹⁷⁴ Ši publikavimo forma užtikrina, kad kūrinių galima naudoti be autorių teisių

¹⁷¹ KIŠKIS, M. *Intelektinės nuosavybės teisinė apsauga elektroninėje erdvėje*. Interaktyvus žiūrėta 2020-02-20. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-03-05.] Internetinė prieiga: <http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2011_Metodine_priemone_Intelektines_nu_osavybes_teisine_apsauga.pdf>.

¹⁷² RAJAN M. T. S. *Creative Commons: America's Moral Rights?* Fordham Intellectual Property, Media & Entertainment Law Journal, Vol. 21, p. 934, 2011.

¹⁷³ *Ibidem*, p. 919-920.

¹⁷⁴ [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-27]. Internetinė prieiga: <<https://wiki.creativecommons.org/wiki/Lithuania>>.

nustatytų apribojimų, tačiau ji nėra be sąlygų: priskyrimas ir vientisumas yra saugomi skirtingais laipsniais ir įvairiais būdais, kaip nusprendžia autoriai.¹⁷⁵ Mokslinėje literatūroje pažymima, kad būtent šios licencijos nuostatos yra glaudžiai susijusios su asmeninių neturtinių autorių teisių apsaugos nuostatomis.¹⁷⁶ Būtent moralinis autorių teisių požiūris į kūrybą ir yra *Creative Commons* licencijos, kuria kūrinys išleidžiamas į visuomenę pagrindas.¹⁷⁷

Nors šios licencijos pagalba nėra užtikrinamos turtinės autorių teisės, tačiau nustačius atitinkamą amplitudę, kurioje kūrinių galima naudoti neturint autoriaus sutikimo, puikiai suderinami kiti visuomenės bei autoriaus interesai ir taip pasiekama darni pusiausvyra. *Creative Commons* tikslas yra būtent apeiti visą sudėtingą autorių teisių apsaugos sistemą, skatinti kūrinių sklaidą ir taip supaprastinti kūrinių naudojimą bei dalinai eliminuoti egzistuojančius skirtumus skirtingų valstybių teisinėse sistemose. Taigi, šią sistemą galima laikyti alternatyvia autorių teisių įstatymų sureglamentuotai sistemai.

Dar vienas teigiamas *Creative Commons* aspektas – kūrėjų valios įgyvendinimas.¹⁷⁸ Šios licencijos dėka autoriams ir jų teisių apsaugai nėra taikomi vienodi draudimai ar leidimai, kiekvienam autoriui bei jo kūrinių naudotojui galioja tarsi individualios taisyklės, kurias, vadovaudamasis savo valios nuostatomis, nustato autorius. Viešindamas kūrinių, autorius gali leisti arba drausti kūrinių keisti, dalintis, parsisiųsti, naudoti komerciniais ar nekomerciniais tikslais, platinti, daryti išvestinius kūrinius ar numatyti kitas sąlygas,¹⁷⁹ kurios labiausiai atitiks jo interesus ar kūrybos idėją.

Kaip jau minėta, *Creative Commons* nesuteikia visiškai neribotos įvairių autorių kūrinių naudojimo teisės. Kaip nustatyta teisės aktuose bei pažymėta teisės doktrinoje – teisė į kūrinių neliečiamybę (vientisumą) yra asmeninė neturtinė autoriaus teisė, o vadovaujantis jau ankstesniuose skyriuose apibendrintais šaltiniais – asmeninės neturtinės teisės yra neatsiejamoms nuo autoriaus, todėl autorius negali jų atsisakyti ar perleisti. Tarkime jei *Twitch* platformos vartotojai gyvai transliuoja vaizdo žaidimo vaizdą kartu su fonine muzika, labiau tikėtina, kad tokie veiksmai vis tiek pažeis asmenines neturtines autoriaus teises, nes dėl vaizdo žaidimų skleidžiamų garsų, muzika bus modifikuota.

¹⁷⁵ [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-27]. Internetinė prieiga: <<https://creativecommons.org/licenses/>>.

¹⁷⁶ RAJAN M. T. S. *Creative Commons: America's Moral Rights?* Fordham Intellectual Property, Media & Entertainment Law Journal, Vol. 21, p. 920, 2011.

¹⁷⁷ *Ibidem*.

¹⁷⁸ [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-28]. Internetinė prieiga: <<https://creativecommons.org/licenses/?lang=lt>>.

¹⁷⁹ ALIPRANDI, S. *Creative commons: a user guide. A complete manual with a theoretical introduction and practical suggestions*. Ledizioni, 2012, knyga taip pat išleista Open Edition Books, 2014, p. 11.

Visgi neišvengiama tai, kad šiuolaikinėje visuomenėje dominuoja ekonominiai interesai, todėl kitas autorių darbuose įžvelgiamas teigiamas *Creative Commons* licencijos bruožas – reputacijos augimas.¹⁸⁰ *Creative Commons* kūrėjų viena pagrindinių idėjų ir buvo susijusi su paradoksu, kad autorių teisės iš tikrųjų gali užkirsti kelią autorių reputacijos augimui, trukdydamos kūrinių platinimui, naudojantis naujomis technologijomis.¹⁸¹ Taigi, *Creative Commons* licencija tiesiogiai siekiama įgyvendinti bei apsaugoti neturtinius autoriaus interesus bei įgyvendinti „laisvos kultūros“¹⁸² idėją. Autorius ne tik yra apsaugotas, bet ir išplatinęs savo darbus viešai gali nuspręsti dėl jų licencijuotam kūriniui suteiktos laisvės lygio.¹⁸³ Nei viename asmenines neturtines autorių teises saugančiame įstatyme nėra numatyta, kad autorius gali valdyti priskyrimo būdą, tačiau tai yra pagrindinė teisė, kurią pripažįsta *Creative Commons*.¹⁸⁴ Tuo pačiu metu galima teigti, kad netiesiogiai įgyvendinama ir turtinių autorių interesų užtikrinimo funkcija, jų kūriniams nevaržomai dalyvaujant skaitmeninėje apyvartoje ir taip užtikrinant reputacijos augimą.

Šiuo atveju taip pat galima paminėti jau pirmoje dalyje aptartą problemą dėl skirtingo autorių teisių vertinimo,¹⁸⁵ jų apimties. Dalijimasis informacija tampa vis labiau globalus, tačiau besiskiriančios nacionalinės teisės nuostatos užkerta kelią tinkamam *Creative Commons* licencijos taikymui ir vystymuisi. Tai nereiškia, kad *Creative Commons* veikia netinkamai, priešingai, valstybėse, kuriose pripažįstamos neturtinės autorių teisės, visos teisės pilna apimtimi bus taikomos ir saugomos – konkrečios išlygos patvirtins, kad licencijuoto kūrinio vartotojai turi gerbti neturtines autorių teises. Kitose valstybėse, kur neturtinių teisių galima atsisakyti ar kitaip jas apriboti, autorius galės pasirinkti atitinkamą jo interesų apsaugos modelį.¹⁸⁶ Tai suponuoja, kad atitinkamų teritorijų atžvilgiu kūrėjų teisės bus saugomos tinkamai, tačiau vėlgi, nebus vienybės tarptautiniu mastu.

¹⁸⁰ ALIPRANDI, S. *Creative commons: a user guide. A complete manual with a theoretical introduction and practical suggestions*. Ledizioni, 2012, knyga taip pat išleista Open Edition Books, 2014, p. 12.

¹⁸¹ RAJAN M. T. S. *Creative Commons: America's Moral Rights?* Fordham Intellectual Property, Media & Entertainment Law Journal, Vol. 21, p. 929, 2011.

¹⁸² *Ibidem*. p. 930.

¹⁸³ GIANOPOULOU, A. *The Creative Commons licenses though moral rights provisions in French law*. International Review of Law, Computers and Technology, Taylor & Francis, 2014, p. 1-2. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-28]. Internetinė prieiga: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3400788>.

¹⁸⁴ RAJAN M. T. S. *Creative Commons: America's Moral Rights?* Fordham Intellectual Property, Media & Entertainment Law Journal, Vol. 21, p. 930, 2011.

¹⁸⁵ JAV, kur ir buvo įtvirtinta CC licencijos idėja, autoriaus teisės yra ekonominės teisės, kurių autorius lengvai gali atsisakyti. Tuo tarpu kontinentinės Europos valstybėse laikomasi pozicijos, kad kūryba yra iš esmės susijusi su autoriaus asmenybe, todėl net jei autorius neturi ekonominių teisių į savo kūrinius, jis vis tiek turi neturtines teises.

¹⁸⁶ GIANOPOULOU, A. *The Creative Commons licences through moral rights provisions in French law*. International Review of Law, Computers and Technology, Taylor & Francis (Routledge), 2014, Special Issue: BILETA 2014, 28 (1), p.6.

Taigi, galima priėti išvados, kad šios licencijos pagalba iš tiesų pasiekama reali pusiausvyra tarp autorių teisių subjektų asmeninių neturtinių teisių bei visuomenės interesų. Licencijose kūrėjas aiškiai išreiškia savo valią ir nurodo galimus kūrinio naudojimo būdus, todėl taip tarsi pasiekiamas teisinis aiškumas vartotojui vertinant kokios yra jo galimo elgesio ribos. Tokia tarpusavio interesų suderinimo sistema nėra veiksminga teisinės atsakomybės prasme, nes šia licencija nesprendžiamos atsakomybės už asmeninių neturtinių autorių teisių pažeidimus klausimas¹⁸⁷, tačiau sąmoningoje bei atsakingoje visuomenėje *Creative Commons* licencija galėtų būti veiksminga teisinės bei technologinės pažangos priemonė.

Suprantama, kad *Creative Commons* negali būti visų globalių skaitmeninio amžiaus problemų sprendimas, tačiau tai yra vienas būdų, užtikrinančių tam tikrą visuomenės ir teisių turėtojų pusiausvyrą. Tikėtina, kad vadovaujantis šiuo mechanizmu bei pagrindiniais jo principais, galėtų būti sukurta visiškai nauja teisių apsaugos sistema, gebanti prisitaikyti prie XXI a. tendencijų. Tačiau reikėtų išspręsti vieną svarbų klausimą – kaip visuomenė, o kartu ir valstybė, galėtų prisidėti tolimesnės kūrybos pažangos?

¹⁸⁷ *Ibidem*, p. 23.

IŠVADOS

1. Susitelkimas išimtinai į turtinių interesų apsaugą, taip ignoruojant asmeninių neturtinių teisių apsaugos svarbą, lemia tai, kad nėra gerbiami ir saugomi specifiniai, šiai teisės šakai būdingi interesai, kurie gali būti pažeisti ir intelektinės nuosavybės objektus naudojant asmeniniais tikslais. Atsižvelgiant į išskirtinį teisių turėtojų (kūrėjų) ryšį su kūrinium, daroma išvada, kad šių teisių apsaugos užtikrinimas yra itin svarbus tolimesnei technologijų ir inovacijų raidai ir priešingai, netinkamai apsauga gali lemti kūrėjų demotyvaciją, o kartu su tuo ir kūrybos stagnaciją.
2. Tinkamai kūrėjų asmeninių neturtinių teisių apsaugai kliūčių sukelia skirtingas sąvokos „asmeninės neturtinės teisės“ vertimas bei aiškinimas. „Moralinių teisių“ autorių teisių apsaugos sąvoka kyla iš kontinentinės Europos, Prancūzijos įstatymų, tačiau šios sąvokos vertimas į anglų kalbą nėra tikslus. Atsižvelgiant į tai, skiriasi ir asmeninių neturtinių teisių apsaugos tikslai bei apimtis – bendrosios teisės tradicijos valstybėse asmeninės neturtinės teisės yra labiau susijusios su turtinėmis, tam tikrais atvejais suprantamos kaip turtinių teisių dalis.
3. PŽĮ netiesiogiai įtvirtinta, kad neigiamas poveikis prekių ženklo reputacijai gali būti daromas tik naudojant jį komercinėje veikloje. Šia įstatymo nuostata ignoruojamas faktas, kad masiškai gaminant ir asmeniniams poreikiams naudojant prabangos prekių ženklus taip pat gali būti daroma žala prestižui ir reputacijai.
4. Nesant specialių PŽĮ nuostatų, prabangos, reputaciją turinčio arba plačiai žinomo prekių ženklo savininko neturtinius interesus, pažeistus prekių ženklą naudojant ar atgaminant tenkinant asmeninius poreikius, būtų galima ginti taikant CK 2.24 str. nuostatas.
5. Tikėtina, kad vadovaujantis šiuo mechanizmu bei pagrindiniais jo principais galėtų būti sukurta visiškai nauja teisių apsaugos sistema, gebanti prisitaikyti prie XXI a. tendencijų.
6. Bendrosios teisės tradicijos valstybėms būdinga utilitarinė teisių teorija šiomis dienomis yra vis gajesnė ir kontinentinės Europos teisės tradicijos valstybėse. Iš to seka išvada, kad asmeninių neturtinių teisių apsauga vis dažniau ignoruojama arba suprantama kaip turtinių teisių bei interesų dalis, todėl ir šių interesų apsauga galėtų būti aiškinama būtent per ekonominės naudos prizmę, t. y. kompensuojant kūrėjų asmeninių neturtinių teisių pažeidimus būtent pinigine išraiška.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Norminiai teisės aktai

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas. *Valstybės žinios* 1999, Nr. 50-1598.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. 178 straipsnis. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.
4. Lietuvos Respublikos dizaino įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 112-4980.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės Žinios*, 1992, Nr. 33-1014.

Europos Sąjungos ir tarptautiniai teisės aktai

1. Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 40-988.
2. 2017 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2017/1001 dėl Europos Sąjungos prekių ženklo.
3. 2001m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 6/2002 dėl Bendrijos dizaino.
4. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-01-25]. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:LT:PDF>
5. 2001 m. gruodžio 12 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 6/2002 dėl Bendrijos dizaino.
6. Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos autorių teisių sutartis. *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 32-1060.
7. 1994 m. Sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (TRIPS), 1C priedas prie Pasaulio prekybos organizacijos steigimo sutarties. *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 46-1620.
8. Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas. *Valstybės žinios* 2002, Nr. 77-3290.
9. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 68-2497.
10. Europos Komisijos vertikaliųjų apribojimų gairės (Nr. 2010/ C 130/01). [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-03]. Internetinė prieiga: [https://eur-](https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0130:01:PDF)

Kitų valstybių teisės aktai

11. Germany Act on Copyright and Related Rights. 1965. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-05]. Internetinė prieiga: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_urhg/englisch_urhg.html.
12. Switzerland Federal act on Copyright and Related Rights. 1992. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-05]. Internetinė prieiga: <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19920251/index.html>.
13. U.S. Copyright Act. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-01-03]. Internetinė prieiga: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/17>.

II. Specialioji literatūra

1. ALIPRANDI, S. *Creative commons: a user guide. A complete manual with a theoretical introduction and practical suggestions*. Ledizioni, 2012, knyga taip pat išleista Open Edition Books, 2014.
2. ANNA, L. M. *Haute Off the Press: Refashioning Copyright Law to Protect American Fashion Designs from the Economic Threat of 3 D Printing*. Minnesota Law Review, 2016.
3. BELL, A., PARCHOMOVSKY, G. *The Dual-Grant Theory of Fair Use*. The University of Chicago Law Review 2016.
4. Berno konvencijos dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos komentaras (Paryžiaus redakcija, 1971), Vilnius 2001.
5. BORGHI, M. *Chasing Copyright Infringement in The Streaming Landscape*. International Review of Intellectual Property and Competition Law, Vol.42, No. 3, 2011.
6. BIRŠTONAS, R., et al. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Vilnius: Registrų centras 2010.
7. CIMINO, C. M. *Fair use in the Digital Age: Are We Playing Fair?* [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-15], internetinė prieiga <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:loeScyWdjjMJ:https://journals.tulane.edu/TIP/article/view/2442/2265+&cd=1&hl=en&ct=clnk&gl=lt>.
8. CIRTAUTIENĖ, S. *Neturtinės žalos atlyginimas kaip neturtinių vertybių gynimo būdas*. Jurisprudencija 2005.

9. FAZZAANI, L., HART, T. *Intellectual property. Palgrave law masters, third edition*, 2004.
10. FISHER W., *Theories of Intellectual Property*. Harward, 2000.
11. FISHER, William W. *Promises to Keep: Technology, Law, and the Future of Entertainment*. Stanford University Press, 2004.
12. FITZGERALD, B. F. *Theoretical underpinning of intellectual property: "I am a pragmatist but theory is my rhetoric"*. The Canadian Journal of Law and Jurisprudence, 2003.
13. FREEMAN, Michael. *Human Rights*. Polity Press. 2011.
14. GAL, M. S. 3 D Challenges: *Ensuring Competition and Innovation in 3 D Printing*. Vanderbilt Journal of Entertainment & Technology Lw, Vol. 20, No. 102, 2019.
15. GIANNOPOULOU, A. *The Creative Commons licenses though moral rights provisions in French law*. International Review of Law, Computers and Technology, Tailor & Francis, 2014, p. 1-2. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-28]. Internetinė prieda: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3400788>.
16. GINSBURG, Jane C. *From Hypatia to Victor Hugo to Larry and Sergey: All the world's knowledge and universal authors rights*. Journal of the British Academy, 2013.
17. GOLDSTEIN, P., et al. *Intellectual property rights in an age of electronics and information*. U. S. Government Printing Office, Washington, DC 20402, 1986, p. 287.
18. GORDON, W. J. *Fair use as market failure: a structural and economic analysis of the Betamax case and its predecessors*. Boston University 1982. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-07]. Internetinė prieda: <https://open.bu.edu/bitstream/handle/2144/22971/82ColumLRev1600_web.pdf?sequence=1&isAllowed=>.
19. HARRIS, L. E. *Moral Rights in Canadian Copyright Law*. 34 LAWNOW 14, 15 (2010).
20. JACOB, R., ALEXANDER, D., LANE, L. *A guide to Intellectual Property*. 5th edition. Sweet & Maxwell, London, 2004.
21. JACOBSON E., M. *How Amazon's Twitch.tv Cheats Music Creators*. Forbes. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-20]. Internetinė prieda: <<https://www.forbes.com/sites/legalentertainment/2018/07/31/how-amazons-twitch-tv-cheats-music-creators/#21ff9b9a16aa>>.

22. KARPAPA, S. *Private copying in the digital environment*. A thesis submitted for the Degree of Doctor of Philosophy, Brunel Law School 2009.
23. KASPERAVIČIUS, P., ULOZAS R. V. *Intelektinė nuosavybė*. VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2007.
24. KIŠKIS, M. *Intelektinės nuosavybės teisių doktrinos*. Teisė, 2009.
25. KIŠKIS, M. *Intelektinės nuosavybės teisinė apsauga elektroninėje erdvėje*. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-01-05]. Internetinė prieiga: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2011_Metodine_priemone_Intelektines_nuosavybes_teisine_apsauga.pdf.
26. KITCHIN, D., et al. *Kerly's Law of Trade Marks and Trade Names*. Fourteenth edition. Swwt & Maxwell, London 2005.
27. LARKEY, M. *Cooperative play: anticipating the problem of copyright infringement in the new business of live video game webcast*. Rutgers Journal of Law & Public Policy, 2015.
28. MEURER, M. J. *Price Discrimination, Personal Use and Piracy: Copyright Protection of Digital Works*. Buffalo Law Review, 1997
29. LEWINSKI, Silke von. *International Copyright Law and Policy*. 2008, Oxford University Press.
30. LI, P. et al. *Intellectual Property and 3D Printing: A Case Study on 3 D Chocolate Printing*. Journal of Intellectual Property Law and Practice 322-322, 2015.
31. M. ANNA. *Haute Off the Press: Refashioning Copyright Law to Protect American Fashion Designs from the Economic Threat of 3 D Printing*. Minnesota Law Review, 2016.
32. MASEVIČIUS, M. *Elektroninė leidyba: autorių teisių aspektai*. Magistro baigiamasis darbas, Vilnius 2012.
33. MATVEEV, A. G. *Models of Copyrights System*, 8 WORLD ACAD. SCI., ENGINEERING & TECH. INT'L J L. & POL. SCI. 2393 (2014); Emilian Ciongaru, *The Monistic and the Dualistic Theory in European Law*, 1 ACTA UNIVERSITATIS GEORGE BACOVIA. JURIDICA 212 (2012);
34. MAZIOTTI, G. *EU digital copyright law and the end-user*. Berlin: Springer Verlag, 2008.
35. MEJIA, S. C. *Fair play: copyright issues and fair use in YouTube, „Let's Play“ and videogame livestreams*. 2013. Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-10]. Internetinė prieiga: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2368615.

36. MERGES, R. P., et al. *Intellectual Property in the New Technological Age Third Edition*. New York: Aspen, 2003.
37. MEURER, M. J. *Intellectual Property in the New Technological, Personal Use and Piracy: Copyright Protection of Digital Works*. Buffalo Law Review, 1997.
38. MIZARAS, V. *Autorių teisė*. I tomas, monografija. Vilnius: Justitia, 2008.
39. MIZARAS, V. *Intelektinės nuosavybės teisės klausimai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje*. Jurisprudencija, 2012.
40. MIZARAS, V. *Teisė į intelektinę nuosavybę žmogaus teisių sistemoje. Asmeninės neturtinės teisės ir jų gynimas*. Mokslinės konferencijos, skirtos Vilniaus universiteto Teisės fakulteto doc. Dr. Alfonso Vileitos septyniasdešimtmečiui, medžiaga. Vilnius: Justitia, 2001.
41. MIZARAS, V. *Naujoji prekių ženklų įstatymo redakcija: esminiai pokyčiai, kuriuos verta žinoti*. TeisėPro, 2018. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-17]. Internetinė prieiga: <<http://www.teise.pro/index.php/2018/12/05/v-mizaras-naujoji-prekiu-zenklu-istatymo-redakcija-esminiai-pokyciai-kuriuos-verta-zinoti/>>.
42. MIZARAS, V. *Reikia pusiausvyros tarp intelektinės nuosavybės objektų savininkų interesų ir visuomenės poreikių*. TeisėPro, 2018. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-10]. Internetinė prieiga: <<http://www.teise.pro/index.php/2018/04/26/v-mizaras-reikia-pusiausvyros-tarp-intelektines-nuosavybes-objektu-savininku-interesu-ir-visuomenes-poreikiu/>>.
43. MIZARAS, V. *ES autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje direktyva: politikų bei lobistų kompromisas, galimai tapsiantis standartiniu eksperimentu visuomenei*. TeisėPro 2019. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-21]. Internetinė prieiga: <<http://www.teise.pro/index.php/2019/03/31/v-mizaras-es-autoriu-teisiu-bendroje-skaitmenineje-rinkoje-direktyva-politiku-bei-lobistu-kompromisas-galimai-tapsiantis-standartiniu-eksperimentu-visuomenei/>>.
44. NEWMAN, J. M. *Copyright Freeconomics*. Vanderbilt Law Review, Vol. 66, 2013
45. PACEVIČIUS, Ž., MORKŪNAS, G. *Įmonės dalykinė reputacija ir jos apsauga*. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-20], internetinė prieiga <<http://vznotes.vz.lt/Newspaper/RA99.nsf/0/c12567cc0037eec1c22572dd0044bdc2>>.
46. POSNER, R. A. *Intellectual Property: The Law and Economics Approach*. Journal of Economic Perspectives – Volume 19, Number 2 – Spring 2005.

47. PRANEVIČIUS, G. *Lietuvos Respublikos teisinio reglamentavimo dėl plačiai žinomų ir reputaciją turinčių prekių ženklų suderinamumas su Europos Sąjungos teise*. Jurisprudencija, 2003.
48. RAJAN, M. T. S. *Moral rights: the future of copyright law?* Journal of Intellectual Property Law & Practice, 2019.
49. RAJAN M. T. S. *Creative Commons: America's Moral Rights?* Fordham Intellectual Property, Media & Entertainment Law Journal, Vol. 21, p. 905, 2011
50. RICKETSON, S.; GINSBURG, J. *International copyright and Neighbourings Right. The Berne Convention and Beyond*. Oxford University Press, 2005-2006.
51. RUDZINSKAS, A., ČEKANA VIČIUS, A. *Private copying exception in Lithuanian copyright law: compatibility with the European Union law after preliminary ruling in Padawan case*. Jurisprudence 2011, 18(1).
52. SABINE, George H., THORSON, Thomas L. *Politinių teorijų istorija*. 2 leidinys. Vilnius, Margi raštai, 2008.
53. SCHECHTER, F. I. *The Rational Basis for Trademark Protection*. Harvard Law Review, Vo. XL., 1927.
54. STONKIENĖ, M. *Intelektinės nuosavybės teisė. Autorių teisė*. Mokomoji knyga, Vilnius 2011.
55. ŠVEDAS, P. *Baudžiamoji atsakomybė už literatūros, mokslo, meno kūrinio ar gretutinių teisių objekto neteisėtą atgaminimą, neteisėtų kopijų platinimą, gabenimą ar laikymą*. Daktaro disertacija, Vilnius 2011.
56. TERAMOTO, S., LARASATI, D., JURČYS, P. *Diversity of distributed music and modern telecommunication technologies: a network perspective*. Kyushu University Legal Research Bulletin, Vol. 4 (2014).
57. TRUSKAITĖ, J. *Komercinių žymenų teisinės apsaugos problemos*. Daktaro disertacija, Vilnius 2009.
58. U.N. Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment No. 17: The Right of Everyone to Benefit from the Protection of the Moral and Material Interests Resulting from Any Scientific, Literary or Artistic Production of Which He Is the Author (article 15, paragraph 1(c), of the Covenant), U.N. Doc. E/C.12/GC/17, 2005.
59. VAIŠVILA, A. *Teisės teorijos vadovėlis*. Justitia, Vilnius 2000.
60. WILKOF, N. *Theories of intellectual property: Is it worth the effort?* Journal of Intellectual Property Law and Practice. Published by Oxford University Press, 2014.

III. Teismų sprendimai

Lietuvos Respublikos teismų praktika

1. Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-595-881/2019.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-141-690/2016.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-630.
4. Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. rugsėjo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-189/2005.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-97/2011.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1270/2001.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-441/2010.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr.1. Dėl LR civilinio kodekso 7, 71 straipsnių ir LR visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas.
9. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. balandžio 24 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-583-556/2017.
10. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. liepos 5 d. nutarimas.
11. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. kovo 27 d. nutarimas.
12. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. sausio 6 d. nutarimas.

Europos Sąjungos teismų praktika

1. EUIPO Apeliacinio skyriaus 2002 m. sprendimas byloje Nr. R 283/1999-3 *Hollywood SAS v. Souza Cruz SA*.
2. ESTT 2006-12-07 sprendimas byloje Nr. C-306/05, *Sociedad General de Autores y Editores de Espana v. Rafael Hoteles SA* (2006), OJ C 331/5.
3. ESTT Apeliacinio skyriaus sprendimas byloje *Philips Electronics nv v. Remington Consumer Products Ltd* Nr. C-299/99, 2002.

Užsienio valstybių teismų praktika:

1. Jungtinių Amerikos Valstijų Apeliacinio teismo 1976 m. birželio 30 d. sprendimas byloje *Terry GILLIAM v. AMERICAN BROADCASTING COMPANIES, INC.*
2. Antrosios Apeliacinės Tarnybos sprendimas 1999m. vasario 11 d. byloje R 156/1998-2.

IV. Kiti šaltiniai

1. [Interaktyvus, žiūrėta 2019-12-30]. Internetinė prieiga: <<https://lrkm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/autoriu-teises>>.
2. United States copyright office. Authors, attribution, and integrity: examining moral rights in the United States. A report of the register of copyrights, 2019.
3. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-01-03]. Internetinė prieiga: <<https://www.copyrightlaws.com/moral-rights-in-u-s-copyright-law/>>.
4. WIPO MAGAZINE. 3 D printing and IP law, 2017. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-03-08]. Internetinė prieiga: <https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2017/01/article_0006.html>.
5. 3D Oscilian suknelė, kurią sukūrė threeASFOUR bendradarbiaudami su „Travis Fitch“, 3 D spausdinimo kompanija „Stratasys“ (pirmaujanti 3 D kopijavimo įmonė, įsikūrusi JAV). Ši apranga buvo pademonstruota „New York Fashion Week“, 2016 m. (Nuotrauka: Elisabet Davids, Jan Klier).
6. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-15]. Internetinė prieiga: <<https://www.rollingstone.com/politics/politics-lists/stop-using-my-song-35-artists-who-fought-politicians-over-their-music-75611/>>.
7. 2019 m. duomenys. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-19]. Internetinė prieiga: <<https://videogamesstats.com/twitch-stats-facts/>>.
8. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-21]. Internetinė prieiga: <<https://www.bbc.com/news/technology-50809222>>.
9. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-15]. Internetinė prieiga: <<https://www.twitch.tv/p/legal/dmca-guidelines/>>.
10. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-27]. Internetinė prieiga: <<https://wiki.creativecommons.org/wiki/Lithuania>>.
11. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-27]. Internetinė prieiga: <<https://creativecommons.org/licenses/>>.

12. [Interaktyvus, žiūrėta 2020-02-28]. Internetinė prieiga:
<<https://creativecommons.org/licenses/?lang=lt>>.

SANTRAUKA

Intelektinė nuosavybė neatsiejama nuo šiuolaikinės ekonomikos plėtros bei inovacijų raidos, pripažįstamas jos teigiamas poveikis technikos naujovėms, pažangai bei komerciniams santykiams. Naujų verslo modelių bei technologijų kaita atitinkamai siejami su naujų intelektinės nuosavybės objektų atsiradimu, o kartu ir jų teisinės apsaugos poreikiu, jos stiprinimu, intelektinės nuosavybės apsaugos teisinio reguliavimo kaita. Technologijų dėka intelektinės nuosavybės objektai neišvengiamai perkeliama į skaitmeninę erdvę, dėl to jie tampa lengvai prieinami bet kuriam pasaulio vartotojui, kartu keičiami, atgaminami ar kopijuojami ir naudojami vartotojų asmeniniams poreikiams tenkinti. Šiomis dienomis intelektinės nuosavybės objektai tapo masine preke, nuolat išryškinamas jų komercinis pobūdis, kūrėjo turtinių interesų svarba, taip ignoruojant kūrėjų asmeninių neturtinių teisių svarbą bei faktą, kad XXI a. technologijų dėka, intelektinės nuosavybės teisių savininkams žala gali būti daroma ir kūrinius naudojant asmeniniais tikslais.

Atsižvelgiant į šias aplinkybes, pirmoje magistro darbo dalyje siekiama išanalizuoti intelektinės nuosavybės teisių savininkų asmeninių neturtinių teisių svarbą, jų supratimą bei aiškinimą skirtingose teisės tradicijos valstybėse. Įvertinus tai, kad intelektinės nuosavybės objektai plačiai naudojami tarptautiniu mastu, svarbu suvokti kokie esminiai teisių apimties bei vertinimo skirtumai egzistuoja skirtingose valstybėse bei kokia to priežastis.

Antroje dalyje aptariamas santykis tarp intelektinės nuosavybės teisių savininkų asmeninių neturtinių teisių apsaugos bei visuomenės intereso intelektinės nuosavybės objektus naudoti asmeniniais tikslais. Ieškoma pusiausvyros tarp visuomenei suteiktų laisvių ir teisių.

Trečioji darbo dalis iš esmės koreliuoja su ketvirtąja. Visų pirma, išskiriami keli pagrindiniai technologiniai pokyčiai, dėl kurių galimai kyla problemų užtikrinant tinkamą intelektinės nuosavybės teisių subjektų asmeninių neturtinių teisių apsaugą. Toliau aiškinamasi, kokios realios problemos kyla ar gali kilti, kai pasitelkus šių technologijų pagalbą vartotojai intelektinės nuosavybės objektus naudoja asmeniniais tikslais. Galiausiai, įvertinus visus šiuos aspektus, darbe ieškoma galimų interesų derinimo sprendimo būdų.

SUMMARY

Personal use of intellectual property: problems of protection of creators' personal non-property rights

Intellectual property is an integral part of modern economic development and innovation, its positive impact is recognized on technological innovation, advancement and commercial relationships. Developments of new business models and technologies are accordingly related to the emergence of new intellectual property objects, as well as the need for their legal protection and its strengthening, the change in legal regulation of protection of intellectual property. Modern technology inevitably transfers intellectual property objects into the digital space, what makes them easily accessible to any user in the world, easily modified, reproduced or copied and used in order to satisfy their personal purposes. Nowadays, intellectual property objects have become a mass commodity, constantly highlighting their commercial nature, the importance of creator property interests, thus ignoring the importance of creators' personal non-property rights and the fact that according to XXI century technological possibilities, intellectual property rights holders can also be harmed by the use of their works for private purposes.

Against this background, the first part of the Master's thesis aims to analyse the importance of intellectual property rights holders' non-property rights, their understanding and interpretation in countries of different legal traditions. Considering the widespread international use of intellectual property objects, it is important to understand the fundamental differences in the scope and valuation of rights between countries and the reasons of those differences.

In the second part of the Master's thesis the relationship between the protection of non-property rights of the holders of intellectual property and the public interest in the use of intellectual property objects for private purposes is analysed. Also, balance among the freedoms and rights granted to society is discussed.

The third part of the work essentially correlates with the fourth. In particular, there are identified some major technological changes which may pose problems for the proper protection of intellectual property owners non-property rights. Below, the problems that arise or may arise when using these technologies for the personal use of intellectual property objects are explained. Finally, after considering all the above mentioned aspects, this Master's thesis is seeking for possible ways to find a balance of different interests.